

Opetusministeriö

Undervisningsministeriet

Kulttuuri

Muodostetaan Radio- ja televisioarkisto

Kansallinen audiovisuaalinen muistiorganisaatio

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö

Meritullinkatu 10,
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
puh. (09) 16004
www.minedu.fi

Toimitus: Pasi Nyssönen, Suomen elokuva-arkisto
Ulkoasu: Kirsi Raitaranta
Kaaviot: Sampo Leino
Painopaikka: Yliopistopaino

ISBN: 952-485-204-7
ISBN 952-485-205-5 (pdf)
ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja 2006:34

Muodostetaan Radio- ja televisioarkisto

Kansallinen audiovisuaalinen muistiorganisaatio

Opetusministeriön julkaisuja 2006:34

Kansallinen radio- ja televisioarkisto perustettava

Audiovisuaalisia aineistoja arkistoidaan systemaattisesti useimmissa länsimaissa ja kaikissa pohjoismaissa, Suomea lukuun ottamatta. Euroopan parlamentti, Euroopan neuvosto ja Unesco ovat korostaneet audiovisuaalisen pe-

rinnön säilyttämisen kulttuurista merkitystä ja tärkeyttä tutkimukselle. Kansallinen audiovisuaalinen tuotanto on tunnustettava osaksi kansallista kulttuuriperintöä, jonka säilyminen on varmistettava.

Suomalainen radio- ja televisio-ohjelmisto on kasvanut ja monipuolistunut voimakkaasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Audiovisuaalisen ohjelmiston kulttuurisen merkityksen kasvu näkyy katsoja- ja kuuntelijatilastoissa: televisiota katsotaan nyt yli tunti enemmän päivässä kuin 80-luvulla. Myös radion kuuntelu on kasvanut samassa suhteessa.

Mediat ovat merkittävästi läsnä jokapäiväisessä elämässämme, mutta samalla tietoisuus ohjelmien

ainutlaatuisuudesta ja kulttuurisesta arvosta on hämärtynyt. Mediamuistimme on lyhyt ja suurelta osin jopa tuhoutunut ohjelmien keskitetyn arkistoinnin puuttuessa.

Muissa Pohjoismaissa radio- ja tv-aineistoja on arkistoitu 1980-luvulta lähtien. Arkistointi on pääsääntöisesti perustunut vapaakappalelakiin, viimeksi radio ja televisio tulivat vapaakappalelain piiriin Tanskassa 2005.

Suomessa opetusministeriö valmisteleo vapaa-kappalelainsäädännön uudistamista. Lainuudistus-luonnoksessa esitetään radio- ja televisio-ohjelmi-en sekä avoimissa tietoverkoissa vapaasti saatavila olevan aineiston saattamista vapaa-kappalelain piiriin.

Samalla radio- ja televisio-ohjelmien arkistointi-vastuu osoitetaan Suomen elokuva-arkistolle ja verkkoaineiston tallentaminen Helsingin yliopiston kirjastolle.

Elokuva-arkiston yhteyteen perustettava Radio- ja televisioarkisto tulee merkittävästi täydentämään kansallisten muistiorganisaatioiden verkostoa. Suomen elokuva-arkiston johtokunta perusti vuonna 2003 ohjausryhmän suunnittelemaan radio- ja televisioarkistointia.

Ohjausryhmä on perehtynyt radio- ja tv-arkistointiin muissa maissa, hahmottanut audiovisuaalisen arkiston teknistä infrastruktuuria ja esitellyt hanketta alan keskeisille toimijoille.

Radio- ja tv-arkistointia valmistellut työryhmä esittää seuraavaa:

Merkittävä osa suomalaista kulttuurihistoriaa on katoamassa: audiovisuaalisen aineiston arkistointi Suomessa on viipymättä saatettava kansainväliselle tasolle.

Uusi Radio ja televisioarkisto (RTVA) arkistoi valtakunnalliset televisio- ja radiokanavat kokonaisuudessaan, alueelliset lähetykset tallennetaan valikoidusti.

Ohjelmat tallennetaan digitaalisessa muodossa, mikä helpottaa niiden arkistointia ja tutkimuskäyttöä.

Arkistoidut aineistot ovat tutkijoiden ja muiden kiinnostuneiden käytettävissä teki-jänoikeuslain asettamissa rajoissa.

RTVA:n palvelut ovat saatavilla Suomen elokuva-arkistossa, kaikissa vapaa-kappale-kirjastoissa sekä Tampereen yliopiston kirjastossa.

RTVA on osa Suomen elokuva-arkistoa, jonka monet toiminnot, mm. luettelointi, tuovat merkittävää synergiaetua televisio- ja radioaineistojen arkistointiin.

SISÄLLYSLUETTELO

Kansallinen radio- ja televisioarkisto perustettava	4	Päämääränä digitaalinen arkisto	20
Radio- ja tv-arkistointia valmistelleen työryhmän esitys	5	Ohjelmien tallentaminen	20
Tavoitteena uuden ajan arkistokeskus	7	Arkistoidun materiaalin varmennusjärjestelmät	22
Audiovisuaaliset arkistot - kansainvälinen tavoite	9	Luettelointi	23
Audiovisuaalisen arkistoinnin tila Suomessa	10	Metatietokanta ja käyttöliittymä	24
RTVA syventää tietoyhteiskuntaa	12	Arkiston organisointi	27
Kohti audiovisuaalista muistiorganisaatiota	13	SEA:n uusi yksikkö	27
Mitä RTVA arkistoi?	14	Kuuden paikkakunnan arkisto	28
Kattavan palvelun arkisto	16	Kustannussuunnitelma	29
Laaja asiakasprofiili	16	Kustannusjakauma	30
Kirjasto, sähköinen leikearkisto ja tietopalvelu	18	Esimerkkejä arkiston käytöstä	31
Valtakunnallinen arkisto	18	Vapaakappalelaki, luonnos	40
		Vapaakappaleasetus, luonnos	47
		Tekijänoikeuslaki (821/2005)	
		RTVA:a koskevin osin	49
		Radio- ja televisioarkiston ohjausryhmä	51

Tavoitteena uuden ajan arkistokeskus

Yleinen käsitys on, että yhteiskunta on hoitanut radio- ja televisio-ohjelmien arkistoinnin. Valitettavasti näin ei ole.

Korvaamaton osa kansallista radio- ja televisiohistoriaa on jo kadonnut tai tuhoutunut lopullisesti. Pohjoismaiden ja EU-maiden joukossa Suomi on pahasti jälkijunassa. Esimerkiksi Ruotsi, Norja ja Tanska tallentavat audiovisuaalisen perintönsä valtiollisiin arkistoihin. Myös Suomeen on järjestettävä radio- ja televisioaineiston arkistointi ja perustettava Radio- ja televisioarkisto täydentämään kansallisten muistiorganisaatioiden verkostoa.

Median vaikutusta elämässämme ei voi vähätellä. Luemme päivittäin sanomalehtiä 48 minuuttia, vietämme aikaa peräti kuusi tuntia päivässä radion ja television parissa ja käymme elokuvissa kukin puolitoista kertaa vuodessa.

Mutta mistä löytyvät kansakuntaa vavahduttaneet radiouutiset, julkista keskustelua herättänyt tv-ohjelma tai aikaansa tarkasti kuvastavat mainokset, jos niitä halutaan tarkastella lähemmin? Entä mitä on säilynyt kaupallisen radiotoiminnan tai television alkuvaiheista Suomessa? Ei paljoakaan, pääasiassa muistoja ja haalistuvia valokuvia. Säilymistä koordinoi valitettavan usein sattuma: Yöradiossa 1986-99 lähetetyt Pirkka-Pekka Peteliuksen ja Pedro Hietasen *Yömyöhä*-ohjelmat löytyivät yksityiskeräilijän arkistosta. Mutta esimerkiksi *Me Tammetlat*, *Naapuriläbiö* ja *Tupla tai kuitti* ovat monille televisiosta tuttuja ohjelmia, joista on vain rippeitä jäljellä. Kato on suunnaton ja kasvaa koko ajan. Elokuvien ja painotuotteiden säilyvyys jälkipolville on turvattu, mutta radio- ja televisioaineistojen arkistointia ja mahdollisuutta niiden tutkimukseen ei ole toteutettu riittävän laajassa mittakaavassa.

Me Tammelät. Tätä tv-ohjelmaa ei enää ole.

Suuri osa humanistista ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta on vailla ensisijaisia lähteitä ja kulttuurihistoriallisesti merkittävän aineiston lopullista katoamista on mahdotonta korvata. Kun Radio ja televisioarkisto (RTVA) perustetaan tutkijoiden ja muiden kiinnostuneiden mahdollisuudet perehtyä suomalaiseseen audiovisuaaliseen kulttuuriin paranevat olennaisesti.

Radio ja televisioarkisto tulee perustaa osaksi Suomen elokuva-arkistoa (SEA), joka on jo vuodesta 1957 lähtien turvannut elokuvakulttuurin säilymistä jälkipolville. 1979 valtiollistettu SEA on

huolehtinut elokuvien arkistoinnista lakisääteisesti vuodesta 1984 lähtien. Kaikki julkisen esityksen saaneet kotimaiset elokuvat on talletettava elokuva-arkistoon.

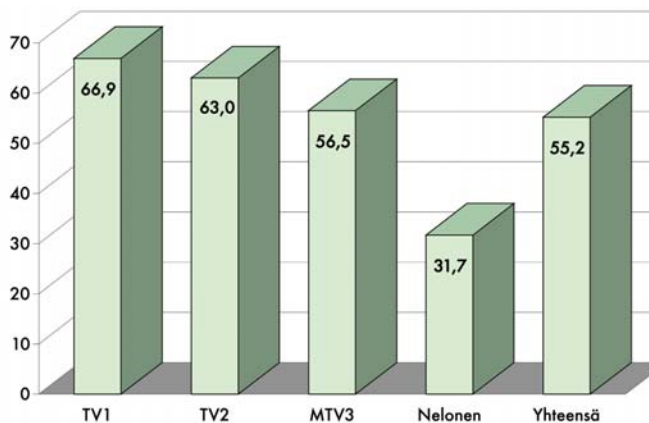
Radio ja televisio ovat elokuvaa huomattavasti laajempia audiovisuaalisen kulttuurin sekä viestinnän alueita, mutta vasta nyt niiden systemaattinen arkistointi on järjestymässä. Tekijänoikeus- ja vapaa-kappalelakien uudistus tuo myös radio- ja televisio-ohjelmat arkistoinnin piiriin, mikä muodostaa perustan laaja-alaiselle tutkimukselle ja kansallisen kulttuurin olennaisen osa-alueen säilyttämiselle.

Audiovisuaaliset arkistot - kansainvälinen tavoite

Monessa muussa maassa radio- ja televisio-ohjelmia on arkistoitu jo pitkään. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa radio- ja televisio-ohjelmat talletetaan vapaakappalelain nojalla valtiollisiin arkistoihin. Vaikuttavia kansainvälisiä esimerkkejä audiovisuaalisten ohjelmien arkistoinnista ovat Ranskan Institut National de l'Audiovisuel (INA) ja Hollannin Beeld en Geluid -instituutti.

Audiovisuaalisen perinnön säilyttämisestä on laaja kansainvälinen yhteisymmärrys. Euroopan parlamentti ja

Ohjelmiston kotimaisuusaste 2004 (%)

Vuonna 2004 yli puolet tv-ohjelmista oli kotimaista tuotantoa.

Ruotsi: Statens ljud- och bildarkiv (SLBA)

Valtiollinen laitos, perustettu 1979. Toiminta perustuu vapaakappalelakiin (1993). Kokoelmassa on yli 6 miljoonaa tuntia av-materiaalia. Kartunta 600 000 tuntia/vuosi. Valtakunnalliset kanavat tallennetaan kokonaisuudessaan. Kokoelmiin kuuluu myös mm. äänitearkisto ja kappaleet Ruotsissa levitetystä videoista. Henkilökuntaa 70. Arkisto sijaitsee Tukholmassa, materiaali on käytettävissä myös 30 yleisessä kirjastossa. Pääkäyttäjät ovat tutkijat ja opiskelijat, journalistit ja ns. suuri yleisö.

www.ljudochbildarkivet.se/

Tanska: Statens mediesamling

Valtiollinen, kansalliskirjaston erilliskokoelma, jonka kartunta on aloitettu 1984. Toiminta perustui tuottajien kanssa solmittaviin sopimuksiin, 2005 alkaen vapaakappalelakiin. Kansalliset sekä kolme suurinta alueellista kanavaa tallennetaan kokonaisuudessaan, muut otannoilla (1 vko/vuosi). Arkisto on avoin kaikille, tutkijoille ja oppilaitoksille erityisiä palvelumuotoja.

www.statsbiblioteket.dk/soeg/tvradio/

Norja: Nasjonalbiblioteket, Mo i Rana

Valtiollinen arkisto, 1989 perustettu kansalliskirjaston vapaakappaleosasto. Toiminta perustuu vapaakappalelakiin (1990). Valtiolliset radio- ja tv-kanavat tallennetaan kokonaisuudessaan, paikallistelesiot otannoilla. Henkilökuntaa 200. Pääkäyttäjät tutkijat, opiskelijat ja muut kiinnostuneet jotka voivat tilata haluamansa materiaalin 16 kirjastoon ympäri maata.

Ranska: Institut National de l'Audiovisuel (INA)

Valtiollinen laitos, perustettu 1974. Toiminta perustuu vapaakappalelakiin (1992). Kokoelmissa on n. miljoona tuntia av-materiaalia. Kartunta 350 000 (tv) ja 148 000 (radio) tuntia/vuosi. Tallentaa 17 radio- ja 70 televisiokanavaa. Valtakunnalliset kanavat tallennetaan kokonaisuudessaan, paikalliset otannoilla. Henkilökuntaa 161. Keskusorganisaatio Pariisissa, lisäksi kuusi toimipistettä ympäri maata. Pääkäyttäjät ovat opiskelijat, media-ammattilaiset sekä tutkijat ja opettajat.

www.ina.fr

Hollanti: Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid

Yksityinen säätiö. Perustettu 1997 yhdistämällä neljä keskeistä av-alan arkistoa. Toiminta perustuu tuottajien kanssa solmittaviin sopimuksiin. Kokoelmissa on n. 700 000 tuntia av-materiaalia. Kartunta 5 000 (tv) / 15 000 (äänitteitä) tuntia/vuosi. Ohjelmia tallennetaan valikoidusti. Kokoelmassa on myös valokuvia, äänitteitä ja elokuvia. Organisaatioon kuuluu myös radio- ja tv-museo. Henkilökuntaa 200. Arkisto sijaitsee Hollannin media-alan keskuksessa Hilversumissa. Pääkäyttäjät ovat radio ja tv-yhtiöt, tuottajat, toimittajat, koulut ja yliopistot.

<http://www.beeldengeluid.nl/>

Euroopan neuvosto ovat korostaneet voimakkaasti audiovisuaalisen kulttuuriperinnön säilyttämisen järjestämistä ja saatamista kulttuuriseen ja tieteelliseen käyttöön. Erityisen tärkeäksi on koettu elokuvien asianmukainen arkistointi, mutta sopimuksissa ja suosituksissa audiovisuaalisuus on käsitetty laajasti, sisältäen myös television.

Vuonna 2001 Euroopan neuvosto avasi allekirjoitettavaksi audiovisuaalisen perinnön suojelua koskevan yleissopimuksen, johon liittyy myös televisioarkistointia koskeva lisäpöytäkirja. Televisio sisältyy myös Euroopan parlamentin ja neuvoston suosituksen elokuvaperinnöstä ja siihen liittyvän teollisen toiminnan kilpailukyvästä (2004). Myös Unesco on korostanut radio- ja televisioaineistojen arkistoinnin välttämättömyyttä.

Audiovisuaalisen arkistoinnin tila Suomessa

Kansallinen audiovisuaalinen perintö on Suomessa säilynyt ja asianmukaisesti arkistoitu vain osittain. Nykyinen vapaakappalelaki (420/1980) kattaa julkisesti saatavilla olevat ääni- ja kuvatallenteet kuten cd-levyt ja dvd-elokuvat. Laki elokuvien arkistoinnista (576/1984) puolestaan sääntelee kotimaisen elokuvatuotannon säilymisestä jälkipolville. Elokuvan tuotantoaineisto ja esityskopio on talletettava Suomen elokuva-arkistoon. Kotimaisille radio- ja televisio-ohjelmille

ei ole vastaavia arkistointivelvoitteita. Radioasemien tulee lakisääteisesti säilyttää radio-ohjelmat ainostaan 21 päivää ns. referenssitallennuksina. Niiden laatu on vaihteleva ja pysyvää arkistointia on vain murto-osasta ohjelmia. Yleisradio arkistoi radio-ohjelmistaan pysyvästi 10%, kaupalliset radioasemat eivät käytännössä lainkaan. Televisiota on koskenut vuodesta 1984 lähtien ohjelmien tuho-

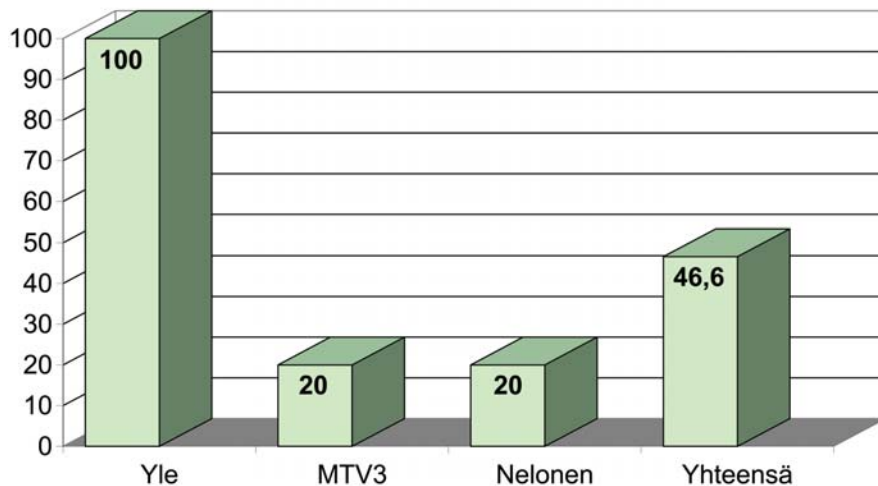
amiskiello, joka ei kata suoria lähetyksiä, kuten uutisia. Kotimaisia televisio-ohjelmia on eri tavoin säilytettyinä televisiokanavien arkistoissa, lukuisilla tuotantoyhtiöillä ja yksityisillä tekijöillä. Suuri osa vanhaa materiaalia on jo menetetty peruuttamattomasti ja nykytilannetta pahentaa merkittävästi ohjelmatuotannon ulkoistaminen. Ohjelmien tuotanto on siirtynyt tv-kanavilta ulkopuolisille

tuotantoyhtiöille, jotka eivät ole ohjelmien pitkäaikaissäilytyksen asiantuntijoita.

Suurin osa suomalaista radio- ja televisio-ohjelmistoa jää nykyisellään vaille pysyvää arkistointia. Merkittävä osa audiovisuaalista kulttuuriamme katoaa jatkuvasti.

Samalla mahdollisuudet suomalaisen audiovisuaalisen kulttuurin sekä viestinnän tutkimukseen ovat erittäin rajoitetut.

Kotimaisten televisio-ohjelmien arkistointi (%)

Kotimaisista tv-ohjelmista arkistoidaan pysyvästi alle puolet.

RTVA syventää tietoyhteiskuntaa

Suomen hallitus- ja tietoyhteiskuntaohjelmat ovat myötäilleet kansainvälisiä tavoitteita kulttuuriperinnön säilyttämisessä ja pyrkimyksessä tutkimuksen perusedellytysten vahvistamiseen sekä tiedon ja kulttuuriperinnön saatavuuden parantamiseen. Koulutuksen ja tutkimuksen tietoyhteiskuntaohjelmassa tavoitteena on tutkimusaineistojen säilytyksen ja saatavuuden kehittäminen sekä sähköisessä muodossa olevien tutkimusaineistojen määrän lisääminen. Radio- ja televisioarkiston materiaali tulee olemaan pääosiltaan sähköisessä muodossa ja saatavilla kaikissa vapaakappalekirjastoissa. Uusi arkisto osaltaan edistää alueellista tasa-arvoisuutta niin tutkimuksen mahdollisuuksien kuin kulttuuriperinnön tavoitettavuuden osalta.

Audiovisuaalisten aineistojen kattava arkistointi on luonteva askel kehittyvälle tietoyhteiskunnalle, jossa panostetaan tiedon tuottamisen ohella myös tiedon käyttämiseen ja saavutettavuuteen.

Opetusministeriön alainen Radio- ja televisioarkisto (RTVA) tulee Suomen elokuva-arkiston yhteyteen. Sen keskeisinä yhteistyökumppaneina ovat Yleisradio Oy, MTV Oy, Oy Ruutunelonen Ab ja

Audiovisuaalisen kulttuurin säilyttämisen lisäksi radio- ja televisio-ohjelmien arkistoinnille on ajoittain myös akuuttia ajankohtaista tarvetta.

Esimerkiksi joulun 2004 tsunami-katastrofia Suomen näkökulmasta selvittänyt tutkintalautakunta totesi raporttinsa johtopäätöksenä, että radio- ja televisioarkiston olemassa olo olisi merkittävästi helpottanut onnettomuustutkintaa.

muut radio- ja televisio-ohjelmia lähettävät kanavat, audiovisuaalisen alan tuottajat sekä tuotanto-, lähetys- ja katsojatietoja keräävät tahot. RTVA:n yleisöpalvelu organisoidaan yhteistyössä Kansalliskirjaston ja muiden vapaakappalekirjastojen kanssa. Ohjelmien tallentamisen ja luetteloinnin sekä käyttöliittymien tekniset ratkaisut suunnitellaan alan johtavien asiantuntijoiden kanssa.

Kohti audiovisuaalista muistiorganisaatiota

Mittava osa sähköistä viestintää on jäänyt kulttuuriperinnön vaalimisen katvealueeksi. Kirjoja ja lehtiä on arkistoitu satoja vuosia ja elokuvaakin jo vuosikymmeniä. Tilanteeseen tuovat muutoksen uusi tekijänoikeus- ja uudistuva vapaakappalelainsäädäntö. Ne mahdollistavat uuden kansallisen muistiorganisaation, Radio- ja televisioarkiston perustamisen.

Uuden vapaakappalelain myötä radio- ja televisio-ohjelmat tulevat arkistointiveloitteen piiriin. Vapaakappalelaissa arkistointivastuu määrätään Suomen elokuva-arkistolle, joka perustaa tätä tehtävää varten uuden yksikön, Radio- ja televisioarkiston eli RTVA:n. Suomen elokuva-arkiston ja Radio- ja televisioarkiston muodostama kokonaisuus on kansainvälisesti ainutlaatuinen konsepti, kansallisen audiovisuaalisen kulttuurin arkistokeskus.

Vapaakappalelakiluonnos osoittaa radio- ja televisio-kulttuuriperinnön arkistointiin kaksi periaatetta: *tallentamisen* ja *tallettamisen*. Tallentamisesta vastaa Suomen elokuva-arkisto, ja tallettajia ovat ohjelmien tekijät ja tuottajat.

Lakiluonnoksen mukaan elokuva-arkiston tulee *tallentaa* radio- ja televisio-ohjelmia mahdollisimman monipuolisesti ja edustavasti. RTVA tallentaa

Ohjelmat tallennetaan digitaalisesti kovalevyille.

Tallettaminen

Tuottaja tallettaa teoksensa RTVA:oon.

kaikki valtakunnallisesti lähetetyt ohjelmat suoraan lähetyksestä. Paikallisista ja alueellisista ohjelmista, esim. paikallisradio- ja kaapeli-tv -lähetyksistä, tallettuu vuosittainen otanta. Lisäksi tekijöiden ja tuottajien on *talletettava* RTVA:oon teoksiksi luokiteltavat ohjelmat kuten kuunnelmat, tv-draamat sekä radio- ja tv-dokumentit alkuperäislaatuisena.

RTVA:oon talletetaan myös muuta ohjelmien kehittelyyn, tuotantoon ja levitykseen liittyvää aineistoa kuten käsikirjoituksia, valokuvia ja markkinointimateriaalia. Tallettajilla säilyy omistusoikeus tallettamaansa aineistoon, se ei siirry talletuksen yhteydessä RTVA:lle. Käytäntö on sama kuin elokuvien arkistoinnissa.

Mitä RTVA arkistoi?

Vuosittain Suomessa lähetetään tv-ohjelmia yli 30 000 tuntia ja radiolähetysten määrä on peräti 800 000 tuntia. RTVA:n vuosittainen kartunta on siis mittava, vaikka arkistointi painottuu valtakunnallisesti lähetettäviin ohjelmiin.

Lisäksi RTVA:oon hankitaan mahdollisuuksien mukaan myös vanhaa, uuden vapaakappalelain voimaantuloa edeltävää materiaalia. Tämä aineisto vaatii runsaasti varastotilaa ja käsittelytoimenpiteitä, ja vastaanottoa sääntelevät käytettävissä olevat tilat ja taloudelliset resurssit. Vanhaa materiaalia liitetään RTVA:n kokoelmiin erilaisilla järjestelyillä, esimerkiksi yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävien vuosittaisten suunnitelmien mukaisesti. Erillisten arkistointisopimusten ja vapaaehtoislahjoitusten myötä SEA:n kokoelmissa on jo runsaasti radio- ja televisio-ohjelmia sekä niihin liittyvää aineistoa. Esimerkiksi MTV Oy on tallettanut SEA:oon omaa varhaista aineistoaan.

Yleisradion, jolla on Suomen suurin av-arkisto, ja RTVA:n välille luodaan erilaisia yhteistyömalleja. Eräs mahdollisuus on Ylen digitoituun radioarkistoon luotavat *on demand* -yhteydet. Vanhan materi-

aalin pelastamisella ja konvertoinnilla nykyaikaiseen tallennusmuotoon on kiire. Televisioyhtiöt ovat jo ansiokkaasti digitoineet vanhoja ohjelmia, mutta tehtävää on vielä paljon.

Solveigin laulu.

RTVA ARKISTOI:

RADIO Valtakunnalliset radiokanavat arkistoidaan kokonaisuudessaan: YLE Radio 1, YleX, YLE Radio Suomi, YLE Radio Peili, YLE Radio Vega, YLE Radio Extrem.

Osavaltakunnalliset, paikallis- ja alueradiot arkistoidaan valikoitusti. Näitä on yhteensä yli 100. Suurimpia ovat YLE:n Radio Suomen maakuntaradiot, Radio Nova, Radio SuomiPop, Radio Energy, Uusi Kiss.

TV Kaikki kotimaiset tv-kanavat arkistoidaan kokonaisuudessaan. Alueelliset tv-kanavat ja lähetykset arkistoidaan valikoitusti.

TAVOITE Tv-ohjelmia lähetetään 32 000 ja radio-ohjelmia lähes 800 000 tuntia vuodessa (2004).

RTVA arkistointitavoite television osalta on 30 000 tuntia ja radion osalta 100 000 tuntia.

Kattavan palvelun arkisto

RTVA:n perustamista on odotettu pitkään ja sen käyttäjäkunta tulee olemaan laaja. Tuotantoyhtiöissä sekä radio- ja tv-yhtiöissä arkistointia on harjoitettu vain omiin tarpeisiin. Esi-merkiksi Yleisradion arkistot on räätälöity palvelemaan ohjelmatuotantoa, ja ne ovat pystyneet palvelemaan vain harvoja ulkopuolisia.

Keskitetyn audiovisuaalisen arkiston luominen on merkittävä uudistus eri tieteenalojen tutkijoille. Pelkästään viestinnän alaan kuuluvia tutkimuksia tehdään Suomessa vuosittain noin 500. Valtaosa niistä käsittelee painettua sanaa: keskitetyn audiovisuaalisen arkiston puuttumisen vuoksi sähköisen median tutkimus on jäänyt marginaaliseen asemaan.

Viestintätieteiden ohella lukuisten muiden tieteenalojen, mm. sosiologian, politiikan- ja historian tutkimuksen sekä humanististen aineiden tut-

kijoille RTVA:n kokoelmat tarjoavat uutta ja merkittävää lähdeaineistoa.

Laaja asiakasprofiili

Tutkijoiden ohella RTVA:n palveluja hyödyntävät oppilaitokset, eri alojen opiskelijat ja opettajat, journalistit, ohjelmien tekijät ja myös yleisemmin suomalaisesta audiovisuaalisesta kulttuurista kiinnostuneet.

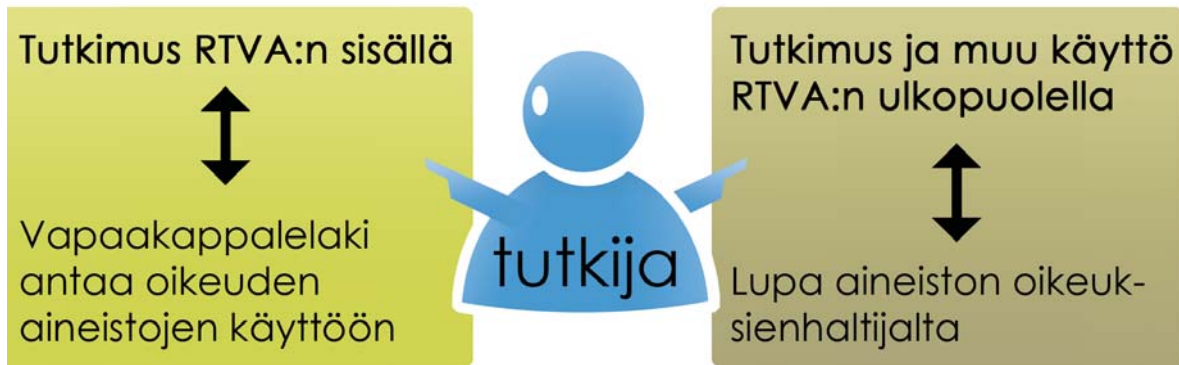
RTVA:n systemaattinen ja aineiston saatavuuden nopeutta painottava arkistointijärjestelmä hyödyntää myös kaupallisia tuotantoyrityksiä ja lähetysorganisaatioita.

RTVA:n asiakasprofiili on siis hyvin laaja, ja pääkäyttäjryhmille luodaan heidän tarpeisiinsa tarkemmin räätälöityjä palveluja. Kaikille asiakkailleen RTVA on monipuolinen ja tehokas palvelulaitos. RTVA tarjoaa tietoa arkistoiduista radio- ja televi-

sio-ohjelmista, niiden tekijöistä, sisällöstä, tuotannosta ja lähetyssajankohdasta ja -muodoista. Aineiston fyysinen ja tekninen kuvaus sekä tekijänoikeudellinen status sisältyvät ohjelmien perusluettelointitietoihin. Tekijä-, sisältö- ja ohjelmatietojen ohella asiakkaat voivat tutustua myös varsinaiseen materiaaliin. Jo perushakuvaiheessa teksti-informaatiota tukevat lyhyet näytteet, avainruudut ja äänikatkelmat. Halutessaan käyttäjät saavat myös ohjelmat kokonaisuudessaan nähtäväksi tai kuultavaksi. Materiaali on myös varastoitavissa myöhempäälle tarkastelua varten. Kopiointiin tarvitaan lupa teoksen oikeuksien haltijalta.

RTVA:oon arkistoitu materiaali on tekijänoikeuslain suojaamaa. Ohjelmia voidaan käyttää ainoastaan tutkimukseen tai yksityiseen opiskeluun niille varatuissa tiloissa. Arkistoinnista huolimatta tekijöillä ja tekijänoikeuksien haltijoilla on edelleen teoksiinsa yksinomaiset oikeudet ja esimerkiksi kopioinnista ja kaupallisesta hyödyntämisestä on sovittava erikseen heidän kanssaan.

RTVA:n luettelointitietokanta on linkitetty elokuva-arkiston filmografiseen tietokantaan. Näin asiakkaat saavat esimerkiksi tiedon kaikista tv- ja radio-ohjelmista sekä elokuvista, joissa tietty näyttelijä on esiintynyt.

Tekijänoikeudet eivät siirry teoksia arkistoitaessa. Esimerkiksi ohjelmien kopioinnista ja kaupallisesta hyödyntämisestä on sovittava erikseen.

Kirjasto, sähköinen leikearkisto ja tietopalvelu

Ohjelmien sekä niiden luettelointi- ja sisältötietojen ohella asiakkaiden käytettävissä on SEA-RTVA:n laaja kirjasto, tietopalvelu ja leikearkisto. Sähköinen leikearkisto tallentaa arvosteluja sekä viestintäpolitiikkaan, ohjelmiin ja niiden tekijöihin liittyvää julkista keskustelua. RTVA:n leikearkiston merkittävä osa on jo 2002 saatu laaja arkistotalletus, jossa koko MTV3:n leikearkisto siirtyi SEA:lle. Talletuksen ansiosta RTVA:lla on leike- ja tiedotusmateriaalia jo 50-luvun lopulta saakka, kaupallisen tv-toiminnan alusta alkaen. Mikäli leikearkiston materiaali on sähköisessä muodossa, se on linkitetty suoraan ohjelmien sisältötietoihin.

SEA:n kirjasto on Suomen suurin elokuva-alan kirjasto. Sen kokoelmia täydennetään systemaattisesti radio- ja televisioalaan liittyvillä julkaisuilla. Kattavat viitteet alan tutkimukseen ja verkkolähteisiin ovat saatavissa kirjaston www-sivuilta.

RTVA:n palveluihin kuuluu myös tietopalvelu. Tietopalvelu voi esimerkiksi koota asiakkaalle tiettyä aihetta käsitteleviä ohjelmia sekä niihin liittyviä julkaisuja. Tietopalvelusta voi saada apua myös tekijänoikeuksien selvittämiseen liittyvissä kysymyksissä.

Valtakunnallinen arkisto

Audiovisuaalisen kulttuurin tutkimus astuu RTVA:n myötä uuteen aikakauteen. RTVA:n asiakkaille palvelut ovat helposti saavutettavissa, sillä kaikki Helsingin ulkopuoliset vapaakappalekirjastot (Joensuu, Jyväskylä, Oulu, Turku) sekä Tampereen yliopiston kirjasto ovat myös RTVA:n palvelupisteitä. Hajautetun ja maantieteellisesti kattavan arkiston keskusorganisaatio on Helsingissä Suomen elokuva-arkiston yhteydessä.

Tietokannat ja pääosa arkistoidusta materiaalista ovat digitaalisessa muodossa ja suoraan asiakkaiden käytettävissä vapaakappalekirjastoista ja Tampereen yliopiston kirjastosta. Ne ohjelmat ja oheisaineistot, jotka ovat vielä analogisessa muodossa, ovat pienellä viiveellä saatavissa RTVA:n Helsingin toimipisteestä tai toimitettuna haluttuun kirjastoon. Vanhimman materiaalin suhteen saatavuutta voi joutua odottamaan muutamia päiviä.

Suurelle yleisölle RTVA tarjoaa verkkosivuillaan tuoreimpia alan tutkimuksia, tilastotietoja sekä vaihtuvia katsauksia suomalaisen audiovisuaalisen kulttuurin historiaan.

RTVA:n palvelujen maksullisuus määräytyy valtion maksuperustelain ja opetusministeriön eloku-

va-arkistoa koskevan asetuksen mukaisesti. RTVA:n peruspalvelut, kuten ohjelmien katselu ja tietokantojen paikallinen käyttö on maksutonta. Tietopalvelu, kopiointi, materiaalikulut ja muut vastaavat toiminnot hinnoitellaan liiketaloudellisin perustein.

Tulevaisuudessa RTVA:n kautta tutkija-asiakkaat voivat hyödyntää ulkomaisia alan arkistoja.

RTVA:n tähtäimessä on yhteistyösopimusten solmiminen keskeisten pohjoismaisten radio- ja tv-arkistojen (Ruotsin SLBA, Norjan Nasjonallbiblioteket/Mo i Rana sekä Tanskan Statsbiblioteket/Statens Mediesamling) kanssa. Kansainvälistä yhteistyötä laajennetaan mahdollisuuksien mukaan.

Televisiosarja Musta tuntuu.

Päämääränä digitaalinen arkisto

RTVA:n tavoitteet ovat korkealla. Päämääränä on pääosin digitaalisesta aineistosta koostuva arkisto, jonka toiminnot perustuvat uusimman teknologian ja kehittyneiden tietoverkkojen laajamittaiseen hyödyntämiseen.

Tallennus-, luettelointi- ja asiakaspalvelujärjestelmien luominen ja yhteensovittaminen on teknisesti haastava tehtävä. Lisäksi RTVA joutuu kiinnittämään erityistä huomiota järjestelmien luotettavuuteen, materiaalin tuoreuttamiseen sekä varmistukseen, sillä kyseessä on ensisijaisesti arkisto, jonka tehtävänä on turvata radio- ja tv-aineistojen pitkäaikaissäilytys.

Ohjelmien tallentaminen

Pääosa RTVA:n teknisistä yksityiskohdista on vielä avoimena, sillä suunnittelu vaatii pilottihankkei-

ta, laitteistojen testauksia ja tarkkaa perehtymistä erilaisiin medianhallintajärjestelmiin sekä uusimpien kansainvälisten av-arkistojen (mm. Hollannin Beeld en Geluid, Tanskan Statens Mediesamling) teknisiin ratkaisuihin.

Kun RTVA aloittaa toimintansa, Suomessa on ainoastaan digitaalisia televisiolähetyskäsii. Suurin osa radioasemista kuuluu kuitenkin edelleen analogisena. RTVA tallentaa valtakunnalliset ohjelmat suoraan lähetyskäsii (sekä hyödyntäen sananvapauden käyttäminen joukkoviestinnässä -lain edellyttämiä ohjelmien ns. referenssitallennuksia 21 päivän ajalta). Paikallistelesiolähetyskäsii ja alueelliset radioasemat tallennetaan otantaperiaatteella.

Suomessa digitaaliset tv-lähetyskäsii on jaettu tällä hetkellä kolmeen kanavanippuun eli ns. multiplexisiin (MUX). Kanavanippu A on varattu Ylen televisio- ja radiokanaville, kanavanippu B kaupallisille tv-toimijoille (MTV3, Nelonen ja Subtv) ja

kanavanippu C maksullisille tv-kanaville (mm. Canal+, Urheilukanava), alueellisille tv-kanaville sekä kaupallisille radioasemille. RTVA tallentaa kanavanipun A lähetyssignaalit kokonaisuudessaan oheisen kaaviokuvan mukaisesti.

Vastaavalla tavalla RTVA tallentaa myös muiden

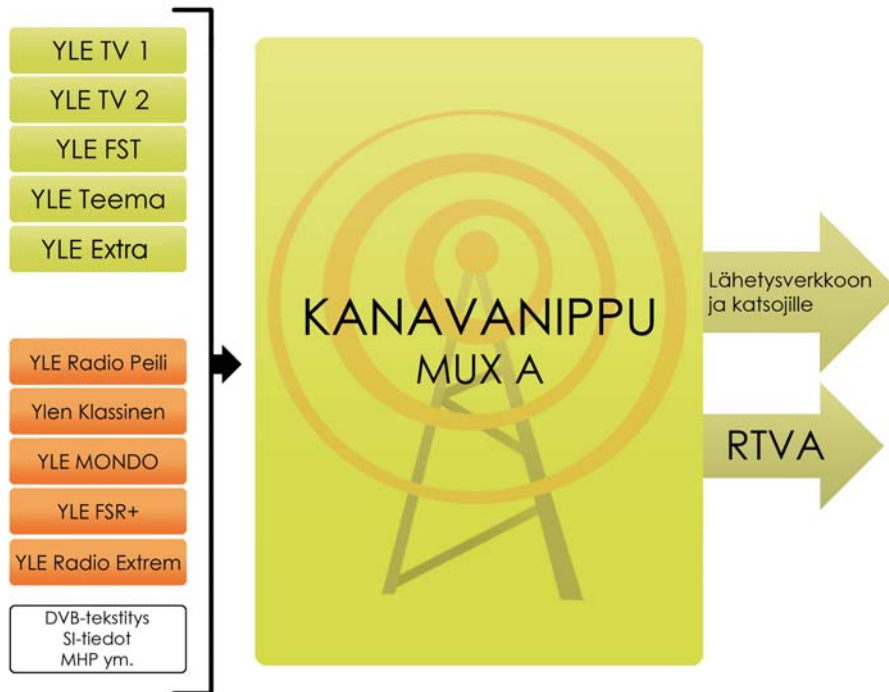
kanavanippujen lähetyksiä. Lisäksi alueellisia digitaalisia tv-ohjelmia tallennetaan lähetyverkoston alueellisista lähettimistä.

Digitaalisten tv-kanavien määrä tulee lisääntymään, vuonna 2007 Suomessa on viisi kanavanippua. Valtakunnalliset radiokanavat tallennetaan

pääasiassa kanavanipun A kautta. Paikallisia radioasemia tallennetaan kunkin alueen analogisista lähetyksasemista.

RTVA:n suunnittelussa varaudutaan kanavien ryhmittelyn muuttumiseen ja digitaalisten radiolähetyksen kasvamiseen lähitulevaisuudessa.

Ylen televisio- ja radiokanaville varatun kanavanipun rakenne vuonna 2007.

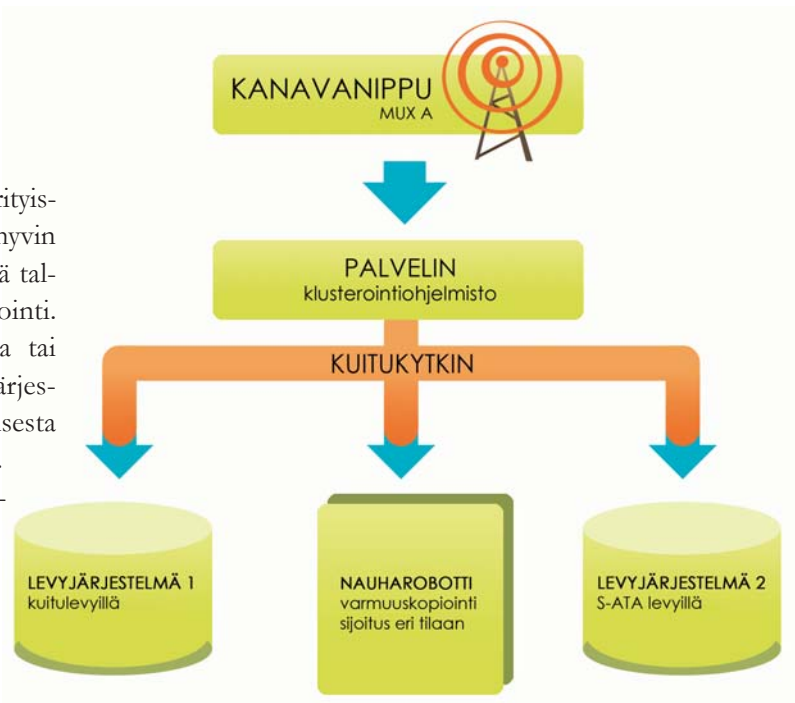

Arkistoidun materiaalin varmennusjärjestelmät

RTVA:n tallennus- ja jakelujärjestelmän erityispiirteinä ovat tallennettavien tiedostojen hyvin runsas määrä ja suuret tiedostokoot sekä tallennetun materiaalin säilyvyyden priorisointi. Arkistointi varmistetaan kahdennetuilla tai kolminkertaisilla nauha- ja levytallennusjärjestelmillä. Ohessa kaaviokuva kolminkertaisesta tallennus- ja varmuuskopiojärjestelmästä.

Luettelointitietokannoilla on omat varmistusjärjestelmänsä. Koska tietotekniikan kehitys on edelleenkin hyvin nopeaa, järjestelmäarkkitehtuurissa on vaurauduttava komponenttien ja ohjelmistojen päivittämiseen ja uusimiseen tarvittaessa.

Tallennetun aineiston jakelussa RTVA:n asiakkaille hyödynnetään Tieteen tietotekniikan keskus CSC:n ylläpitämää Funet-runkoverkkoa (2,5 Gb/s / 622 Mb/s), joka ulottuu kaikille korkeakoulu- paikkakunnille ja siten myös vapaakappalekirjasto-kaupunkeihin. Päätteiden ja palvelimien väliset yhteydet suojataan esim. VPN (Virtual Private Network) -järjestelmällä.

Kanavanippu A:n kolmetasoinen tallennusjärjestelmä.

Luettelointi

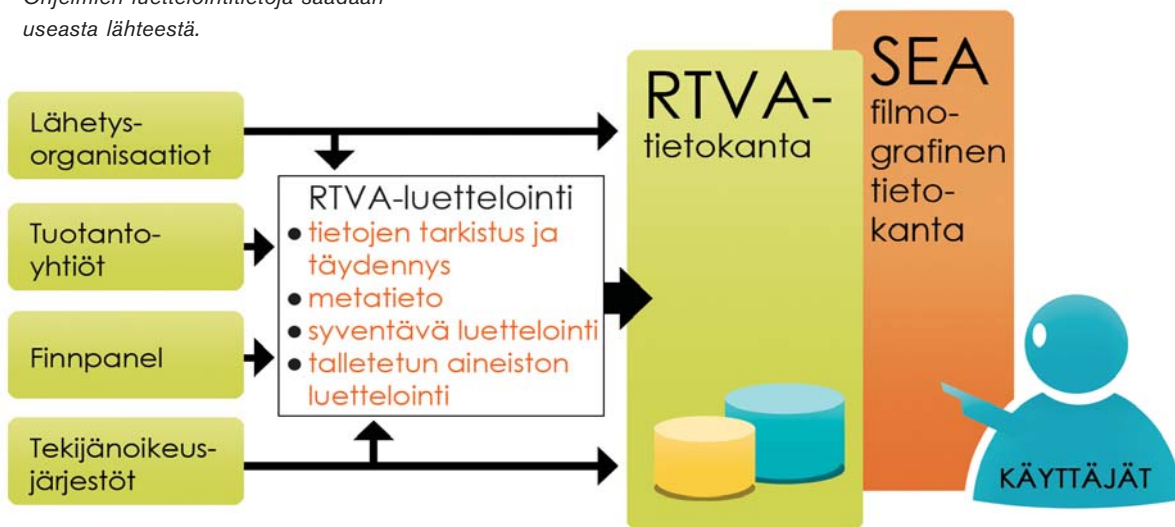
Radio- ja televisioarkiston keskeisimpiä osia on luetteloitijärjestelmä. Sen kautta arkistoitua materiaalia hallinnoidaan, ja sen avulla asiakkaat löytävät haluamansa tiedot.

Jokaisesta RTVA:oon arkistoidusta ohjelmasta luetteloitijärjestelmään kirjautuvat ns. perusohjelmätiedot, kuten ohjelmalaji (radio/tv) ohjelman nimi ja tyyppi (esimerkiksi uutiset, ajankohtaisoh-

jelma, lastenohjelma, urheilu), lähetysajankohta, kesto, henkilö- ja tekijänoikeustietoja sekä sisältökuvaus.

Perusohjelmätiedoista osa on saatavissa lähes reaaliajassa lähetyshyhtiöiltä. Myöhemmin perusohjelmätietoja täydennetään automaattisesti ja manuaalisesti ohjelmien lähettäjiiltä ja tekijänoikeusjärjestöiltä (Gramex, Kopiosto, Teosto, Tuotos) saaduilla tiedoilla. Syvempää luetteloititietoa ovat mm. ohjelmien tarkempi asiasanoittaminen, yksi-

Ohjelmien luetteloititietoja saadaan useasta lähteestä.

tyiskohtaiset sisältökuvaukset ja henkilötietojen tarkentaminen. Syventävää luettelointia tekevät RTVA:n luetteloijat.

Yksityiskohtaisin luettelointitieto kootaan teosluonteisista kotimaisista ohjelmista kuten tv-elokuvista, draamasarjoista, televisio- ja radiodokumenteista ja kuunnelmista sekä niihin liittyvästä oheismateriaalista (markkinointimateriaali, valokuvat, käsikirjoitukset). Teosluonteisten ohjelmien luettelointitarkkuus lähenee elokuva-arkiston kotimaisten elokuvien filmografista luettelointia.

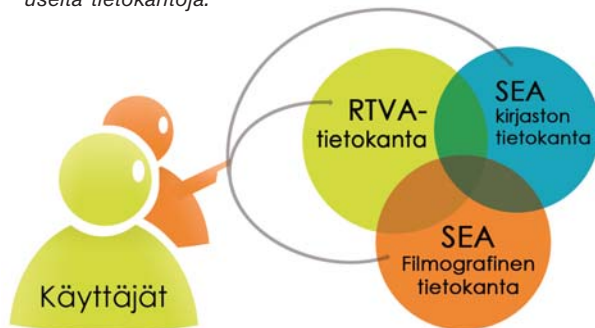
RTVA:n käyttäjille luettelointijärjestelmä mahdollistaa arkiston monipuolisen hyödyntämisen. Ohjelmien haku on mahdollista esimerkiksi teki-

jöiden, tuotantoyhtiöiden, lähetyssajankohtien, asiansanojen ja temaattisten kategorioiden avulla.

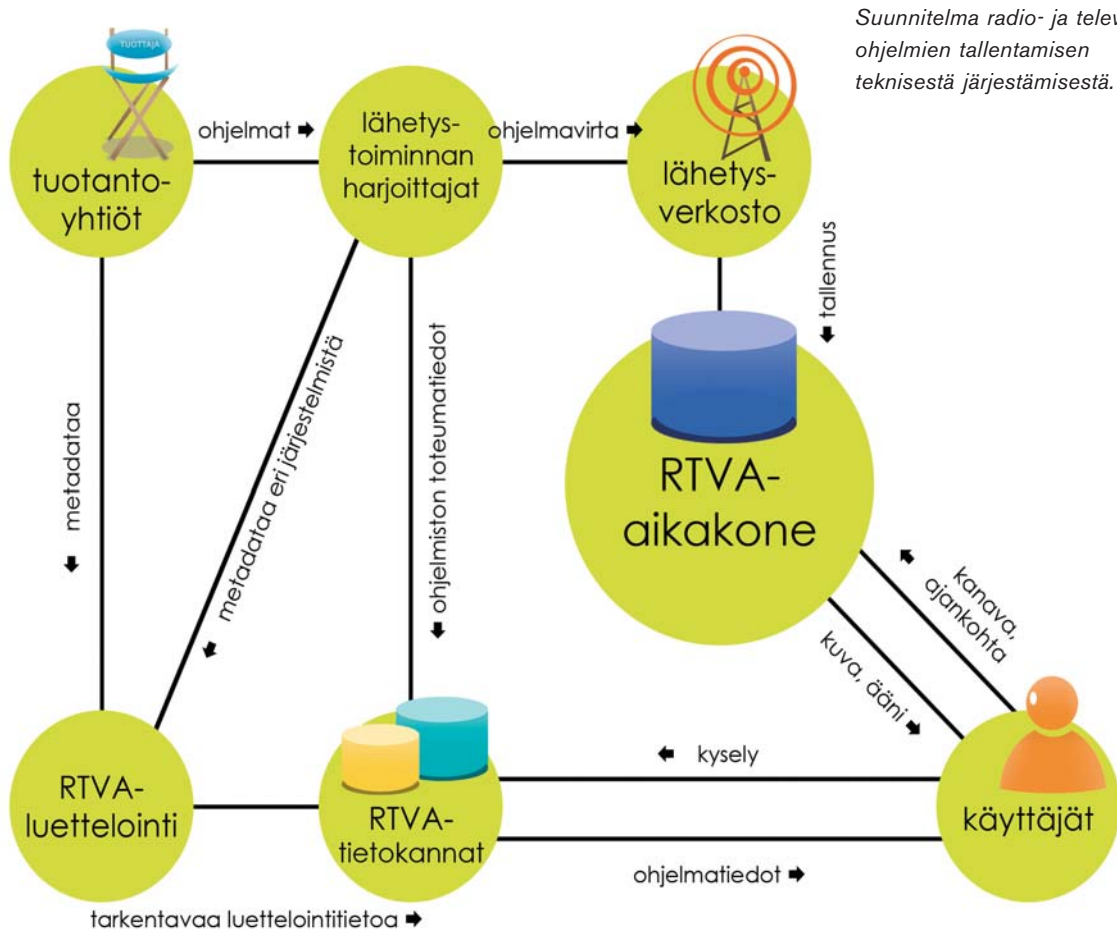
Ohjelmien ohella SEA-RTVA:n luettelointijärjestelmät antavat yksityiskohtaista ja yhdistettyä tietoa myös näyttelijöistä, käsikirjoittajista, tuotantoyhtiöistä ja muista elokuva- radio- ja televisio-tuotantoon liittyvistä tekijöistä. Esimerkiksi monet näyttelijät työskentelevät useissa medioissa ja kokonaiskuva heidän urastaan on helposti hahmotettavissa vain RTVA:n ja SEA:n yhdistetyistä luettelointitiedoista.

Metatietokanta ja käyttöliittymä

Käyttäjillä on käytettävissään useita tietokantoja.

Aineistojen tallentamisen yhteydessä niistä kertyy automaattisesti perusohjelmatietoja mm. lähetyssajankohdasta, kestosta ja ohjelman nimestä sekä ohjelmia syvemmin kuvailevaa metatietoa. Suuri osa ohjelmien hallintaan, kuvailuun, käyttöön ja pitkäaikaissäilytykseen liittyvästä metatiedosta kertyy kuitenkin asteittain tallentamisen jälkeen. Metatietoa välittävät mm. tuottajat ja tekijänoikeusjärjestöt, mutta suuri osa metatiedosta koostaan RTVA:n luettelointiyksikössä.

Suunnitelma radio- ja televisio-ohjelmien tallentamisen teknisestä järjestämisestä.

RTVA LUETTELOI:

Perusohjelmatiedot:

kaikista ohjelmista
ohjelman laji (radio/tv)
ohjelman nimet, lähetysaika
ja kesto
ohjelman tyyppi (esim. urheilu,
uutiset, lastenohjelma)
lyhyt sisältökuvaus ja tekijätiedot
tuotantoyhtiö

Syventävät tiedot

tarkennettu sisältökuvaus
ja lajityypimäärittely
täydennetyt tekijätiedot
ohjelmissa esiintyvät henkilöt
ohjelmassa käytetty musiikki
asiasanoittaminen
tekijänoikeustiedot

Yksityiskohtainen luettelointi

teosuonteisista ohjelmista
yksityiskohtainen
sisältökuvaus
täydelliset tekijätiedot
ohjelmaan liittyvä materiaali
(esim. markkinointiaineisto)

Pääpiirteissään luettelointitietojen ja metatiedon luominen rakentuu oheisen kaaviokuvan (s. 25) mukaisesti.

Yksityiskohtien osalta televisio- ja radioaineistojen sekä tallennetun ja talletetun aineiston luetteloinnin välillä on runsaasti eroavaisuuksia. Luetteloinnissa ja metatietokantojen luomisessa nojaututaan RTVA:n muiden teknisten ratkaisujen mukaisesti avoimiin standardeihin.

Käyttöliittymä ja työasemaympäristö suunnitellaan samanaikaisesti luetteloinnin ja metatietokannan kanssa. Sen yhtenä merkittävänä piirteenä on kullekin pääkäyttäjärühmälle määritellyt käyttäjäprofiilit.

Käyttäjän kannalta merkittävää on RTVA:n tietokannan yhteys SEA:n filmografisen luetteloinnin ja SEA:n kirjaston tietokantoihin.

Radion ja television ohjelmavirta tallennetaan RTVA:n ns. aikakoneeseen, josta materiaali on löydettävissä kanavan ja lähetysajankohdan perusteella. Muuta yksilöintitietoa aikakonejärjestelmässä ei tarvita. Käyttäjän haluamat ohjelmat paikallistetaan luettelointijärjestelmästä tehtävillä tietohauilla.

Aikakone ja tietokanta ovat toisistaan riippumattomia järjestelmiä, mutta niiden tehokas yhteiskäyttö tarjoaa esim. tutkijoille ennennäkemättömän tehokkaan työkalun. Tietokantaa voi myös käyttää tutkimuksessa ilman aikakonettakin. Aikakonetta voi käyttää yksinkertaisimmillaan asettamalla haluamansa ajankohdan, ja katsoa ja kuunnella mitä tuolloin on kullakin kanavalla lähetetty.

Arkiston organisointi

RTVA perustetaan Suomen elokuva-arkiston (SEA) yhteyteen. Tämä merkitsee muutosta elokuva-arkiston toimenkuvaan, organisaatioon, henkilöstön määrään ja tilavaatimuksiin.

SEA on opetusministeriön alainen valtion laitos, jonka tehtävänä on hankkia, entistää ja säilyttää elokuvia ja elokuvaan liittyvää aineistoa, harjoittaa ja tukea elokuvan tutkimusta ja edistää elokuvataiteen tuntemusta esittämällä elokuvataiteellisesti, historiallisesti tai muutoin merkittäviä elokuvia.

SEA:n uusi yksikkö

SEA:n toiminta perustuu lakiin elokuvien arkistoinnista (576/1984) sekä asetukseen Suomen elokuva-arkistosta (228/1997). Lisäksi toimintaa ohjaa tekijänoikeus- ja vapaakappalelainsäädäntö.

Radio- ja tv-arkistosta tulee elokuva-arkiston uusi yksikkö. RTVA ei ole elokuva-arkiston erillinen osa, vaan se nivoutuu kiinteästi SEA:n muiden tulosalueiden (kokoelma- ja arkistotyö, elokuvakulttuurin edistäminen, arkistopalvelut) toiminnan piiriin.

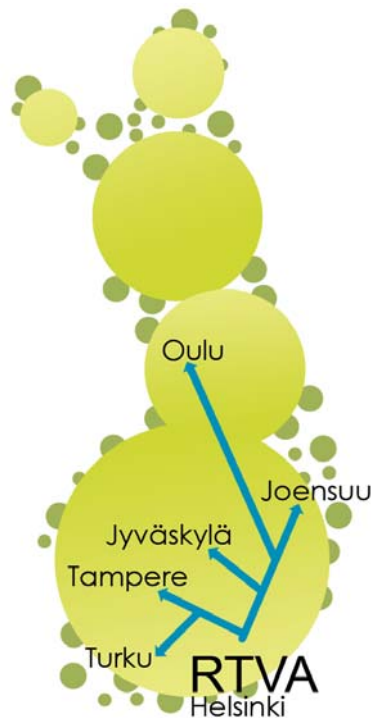
RTVA tuo mukanaan uusia virkoja, tuoreinta teknologiaa sekä uudenlaista, digitaalisiin aineistoihin kohdistuvaa arkistointitietämystä. RTVA kasvat-
taa SEA:n henkilökuntaa asteittain 20 työntekijällä, joista suurin osa tulee vastaamaan ohjelmavirran luetteloinnista ja asiakaspalvelusta. Henkilöstö sijoitetaan elokuva-arkiston yhteyteen. Henkilökunta, asiakaspalvelupisteet, talletukset ja arkistointijärjestelmät tarvitsevat tiloja yhteensä noin 1400 m², josta arkistointivaatimukset täyttävää varastotilaa on 1000 m². SEA-RTVA:n asiakkaille tulee työasemilla varustettuja tutkimuspisteitä.

Kuuden paikkakunnan arkisto

RTVA vahvistaa voimakkaasti SEA:n alueellisuutta. Vapaakappalelakiluonnoksen mukaisesti talletettu materiaali on asiakkaiden käytettävissä Helsingin ohella neljässä vapaakappalekirjastossa eri puolilla Suomea. Lisäksi tarvitaan erillispäätös RTVA:n palvelujen ulottamisesta Tampereelle, Suomen keskeisimpään viestintätutkimuskaupunkiin. Palvelupisteiden teknisessä infrastruktuurissa varaudutaan myös asiakaskunnan kasvuun ja työasemamäärien lisäämiseen tarvittaessa.

Jatkuvasti täydentyvää kuva- ja äänimateriaalia hallinnoivan arkistointijärjestelmän ja asiakaspalveluarkkitehtuurin rakentaminen on teknisesti haastava projekti. Ohjelmavirran tallentaminen, digitaalisen arkistojärjestelmän rakentaminen ja asiakaspalvelumuotojen luominen heijastuvat myös perustamiskustannuksiin.

Aluksi RTVA:n vuosibudjetti on lähes kaksi miljoonaa euroa, josta perustamiskustannukset vievät suurimman osan. Laitoksen varsinaiset käyttömenot ovat noin puolitoista miljoonaa euroa vuodessa. Rahoituksensa RTVA saa opetusministeriöltä elokuva-arkiston budjettimomentilta sekä asiakaspalvelusta.

Kustannussuunnitelma 2007-2011

TT-SUUNNITELMA	TP 2003	TP 2004	TP 2005	TA 2006	TAE 2007
Henkilöstömenot	31 000	29 088	25 909	20 000	16 000
Ostopalvelut + laitevuokrat	10 000	13 889	12 208	20 000	20 000
Tilat	0	0	0	0	0
Muut menot	7 000	2 481	1 959	0	4 000
Investoinnit	0	0	0	0	0
Brutto	48 000	45 458	40 076	40 000	40 000
Tulot	0	0	-30 000	0	0
Netto	48 000	45 458	10 076	40 000	40 000

	TTS-2008	TTS-2009	TTS-2010	TTS-2011
Henkilöstömenot	320 000	770 000	770 000	770 000
Ostopalvelut + laitevuokrat	300 000	570 000	570 000	570 000
Tilat	120 000	240 000	240 000	240 000
Muut menot	20 000	160 000	160 000	160 000
Investoinnit	80 000	0	0	0
Brutto	840 000	1 740 000	1 740 000	1 740 000
Tulot	0	0	0	0
Netto	840 000	1 740 000	1 740 000	1 740 000

Kustannusjakauma

Radio- ja televisioarkiston alustava kustannusjakauma:

Henkilökunta

- yhteiset toiminnat:
johtaja, toimistosihiteeri,
atk-tuki
- luettelointi ja tietopalvelu:
it-erikoissuunnittelija,
informaatikko,
suunnittelijat ja luetteloijat
- aineiston talletus:
arkistonhoitaja,
luetteloija, varastonhoitaja,
autonkuljettaja

Ostopalvelut

- asiantuntijapalvelut
- it-käyttöpalvelut
- toimisto-, henkilöstö-
ja siivouspalvelut

Toimitilat

- arkistointivaatimukset
täyttävää varasto-
tilaa 1000 m²
- työhuone, katselu ja
asiakaspalvelutiloja 400 m²
- tilavuokrat
- koneiden ja laitteiden vuokrat

Muut kulut

- yleishankinnat (atk, sähkö,
vesi ym.)
- matkakulut

Esimerkkejä arkiston käytöstä

Seuraavassa muutamia esimerkkejä siitä, miten digitaalista radio- ja televisioarkistoa voidaan käyttää, keitä käyttäjät ovat ja miten Radio ja televisioarkisto voi heitä palvella.

Pääkäyttäjäryhmille on RTVA:ssa omat käyttäjäprofiilinsa, joiden tarkoituksena on helpottaa asiakkaiden tiedonsaantia ohjaamalla heidät sen tiedon lähteille, jota he ensisijaisesti tarvitsevat. RTVA:oon tallennettua materiaalia ja sitä kuvaavaa luettelointitietoa on hyvin paljon. Tällöin yksinkertainenkin haku voi tuottaa satoja vastauksia. Käyttäjäprofileja määrittävät myös aineiston tekijänoikeudelliset statukset.

Pääkäyttäjäryhmiä ovat laajoja aineistoja käsittelevät tutkijat, yksityiskohtaisempaa tietoa hakevat asiakasryhmät (esim. toimittajat ja opettajat), media-ammattilaiset (esim. elokuvantekijät, tuotanto-

yhtiöt) sekä yksityishenkilöt (esim. fanit, harrastajatutkijat). Tallettajina toimiville media-alan ammattilaisille RTVA:lla on oma käyttäjäprofiilinsa. Sen avulla he voivat tallettaa aineistoa suoraan RTVA:oon ja myös ottaa kopion tallettamastaan materiaalista käyttöönsä.

Käyttäjien profiilit muotoutuvat sisään kirjautumisessa tehtävien valintojen ja käytön myötä. Käyttäjän hakutavat ja aineistopreferenssit tallentuvat käyttäjäjärjestelmään, joka kertyvän tiedon myötä voi ohjata hakuprosessia alueille, joiden kautta hakijaa tyydyttävä tieto todennäköisimmin löytyy. Personifioituva käyttäjäprofiili esimerkiksi tarjoaa ensisijaisina hakutuloksina tv-aineistoa, mikäli hakija ei ole osoittanut kiinnostusta radio-ohjelmia kohtaan. Tulokset voidaan esittää myös niiden oletetun relevanssin perusteella esittäen hakijaa oletettavasti vähemmän kiinnostavat kohdet erikseen.

Esimerkki 1

ASIAKAS: viestinnän tutkija
Aihe: vuoden 2006 presidentinvaalit tv:n uutis- ja ajankohtaisohjelmissa
AINEISTO: tv-kanavien uutis- ja ajankohtaisohjelmat

Televisioesiintymisen on arveltu ratkaiseen USA:n presidentinvaaleja Kennedystä lähtien. Suomessa Tuttu juttu -show'n väitettiin varmistaneen Martti Ahtisaaren voiton 1994 presidentinvaaleissa. Tutkija haluaa tarkastella ja vertailla 2006 presidentinvaaliehdokkaiden mediaesiintymistä. Hänen aiheensa on siis verraten tarkasti rajattu aiheen ja ajankohdan mukaan. Asiakas rekisteröityy RTVA:n järjestelmään tutkijana, jolloin hän saa laajat oikeudet hakujärjestelmiin, henkilökohtaiseen materiaalin varastointi- ja editointiympäristöön sekä kirjaston tietokantoihin.

Aineiston hakeminen:

Tutkija voi hakea aineistoa usealla tavalla.

- asiasanoilla ja niiden yhdistelmillä (esim. vaalit, presidentinvaalit, uutiset, ajankohtaisohjelmat)
- henkilöiden ja ohjelmien nimillä
- ohjelmien lähetyksajankohdilla. Ohjelmien lähetyksaikoja voi tarkastella järjestelmään tallennetuista ohjelmakartoista kanavittain tai

Toisen tasavallan kulttuurikuvia.

kokonaisuudessaan esim. tietyltä päivältä tai viikolta.

Hakujen tulokset:

- Perushaku ryhmittää tulokset ohjelmatyypeittäin (esim. tv -uutiset: 45 kpl, ajankohtaisohjelmat: 50 kpl)
- Ohjelmatyypeistä avautuvat yksittäiset ohjelmat ja niiden perustiedot (lähetyksajankohda, perusuuttelointikuvaus, asiasanat)
- Yksittäisten ohjelmien kohdalta paljastuvat tarkemmat luettelointitiedot sekä aineistoa havainnollistavat avainkuvat.

Tutkija tarkastelee valitsemiaan ohjelmänäytteitä ja varastoi niistä haluamansa omaa työskentely-ympäristössä olevaan tutkimuskansioonsa. Ohjelmat voidaan tallentaa kokonaisuudessaan tai valitsemalla niistä tarvittava osa. Valikointia helpottavat ohjelmien aikakoodi, selauskatselumahdollisuus sekä minuutin välein otetut avainkuvat.

Tutkija voi ryhmitellä varastoimaansa aineistoa haluamallaan tavalla, esim. lähetyksajan, relevanssin, eri ohjelmien tai ehdokkaiden mukaan. Esimerkiksi saman ehdokkaan kaikkia tv-esiintymisiä voidaan tarkastella

yhtäjaksoisesti. Tutkija voi luonnollisesti tehdä lisähakuja sekä lisätä tai poistaa aineistoa tutkimuskansiostaan.

Digitaalisten muistioiden avulla tutkija voi liittää aineistoonsa kommentteja ja huomioita. Niitä voidaan tehdä erilliseen muistio-osioon tai liittää suoraan näytteisiin. Muistiot voidaan tulostaa erilaisilla vaihtoehdoilla, mm. pelkkänä tekstinä, ohjelmien aikakoodilla ja avainkuvilla varustettuna. Tutkija saattaa löytää ohjelmista tietoja, esim. tunnistaa henkilöitä, jotka puuttuvat RTVA:n luettelointijärjestelmästä. Tutkija voi halutessaan liittää tekemänsä havainnot ohjelmien kuvailu- ja luettelointitietoihin. “Ulkopuolisten” tekemät luettelointitäydennykset on erotettu RTVA:n luettelointiyksikön tiedoista. Täydentämismahdollisuus on tutkijoiden lisäksi muidenkin profiilien käyttäjillä.

Tutkija-asiakkaan käyttöoikeuksien kesto määritellään tapauskohtaisesti. Tutkijan käyttäjäprofiilit on suunniteltu laajaan ja pitkäaikaiseen tutkimustyöhön. Tutkija voi esimerkiksi “varastoida” RTVA-materiaalinsa kuukaudeksi ja palata sen pariin perehdyttyään muihin aiheita käsitteleviin arkistolähteisiin. Hänen käyttäjäprofiilinsa muistaa edelleen tutkijan suositamat hakutavat ja aineistopreferenssit.

Tutkijan käyttöehtoihin liittyy vaatimus valmiin tutkimuksen toimittamisesta RTVA:n käyttöön. Tutkimusten painetut versiot sijoitetaan SEA-RTVA:n kirjastoon. Elektronisessa muodossa ne sijoitetaan osaksi RTVA:n luettelointijärjestelmää. Tällöin ohjelman luettelointitietoihin tulee viite siitä, missä tutkimuksissa kyseistä ohjelmaa on käsitelty. Mikäli ohjelmaa on analysoitu pidempään esim. väitöskirjassa tai siitä on kirjoitettu artikkeli, ao. teksti on heti luettavissa.

Esimerkki 2

ASIAKAS: ajankohtaisohjelman kuvatoimittaja, RTVA:n säännöllinen käyttäjä
AIHE: kuvamateriaalia muutaman päivän päästä lähetettävään ohjelmaan
AINEISTO: historiallista sekä uutta kuvamateriaalia

Inserttimateriaalia hakevat tuntevat aihealueensa hyvin ja pystyvät rajaamaan tarkasti alueen, jolta he hakevat aineistoa. He perehtyvät aineistoonsa perusteellisesti. Lähestymistapa on materiaalilähäinen.

Kuvatoimittaja ottaa yhteyden työpaikaltaan tv-tuotantoyhtiöstä RTVA:oon ja kirjautuu järjestelmään media-alan ammattilaisena. Hän on kiinnostunut aineiston kuvallisesta sisällöstä, kuinka hyvin se vastaa heidän ohjelmansa aihepiiriä. Avainkuvat ovat hänelle erityisen tärkeitä välineitä aineiston läpikäymiseen.

Aineiston hakeminen:

- asiasanoilla (esim. tulva)
- temaattisten kategorioiden avulla (esim. luonnonkatastrofit)

Hakujen tulokset:

Kuvatoimittaja saa nähtäväkseen avainkuvilla varustettuja ohjelmanimikkeitä. Niistä hän valitsee osan tarkempaa tarkastelua varten. Asiasanojen tarkentaminen ja muiden hakukriteereiden muuttaminen tuo lisää mahdollisesti soveltuva materiaalia. Merkittävaksi katsotut ohjelmat siirretään editointiympäristöön, jossa valittuja nimikkeitä pystytään pikakelaamaan sekä merkitsemään niihin alustavat leikkauskohdat.

Tarkentavien hakujen ja materiaalin läpikäynnin jälkeen kuvatoimittaja tekee editointiympäristössä raakaeditoinnin poimien ohjelmista häntä kiinnostavat jaksot siirtotie-

dostoonsa, jonka hän lähettää työpaikalleen tarkempaa editointia varten.

RTVA:n järjestelmään välittyy tieto siitä, mitä materiaalia ja kuinka paljon kuvatoimitaja on siirtänyt jatkokäsittelyyn. Tekijänoikeustiedot ovat ensisijaisen tärkeitä, järjestelmä antaa siirtää vain sitä materiaalia, johon ao. yrityksellä tai SEA-RTVA:lla on oikeudet. Lopulliseen ohjelmaan päätyneestä materiaalista välittyy tieto RTVA:lle sekä tekijänoikeusjärjestöille.

Esimerkki 3 **ASIAKAS: historioitsija tai valtiotieteilijä** **AIHE: EU:n itälaajeneminen** **AINEISTO: lähteenä ovat sekä radio- että televisioaineistot**

Historioitsijan tai valtiotieteilijän tutkimusalueet ovat laajoja ja erityispiirteensä on se, että ne kattavat usein pitkän aikavälin. Valtiotieteilijä voi esimerkiksi analysoida EU:n itälaajenemisen uutisoitinta ja laajenemista käytyä julkista keskustelua poliittisen valtakamppailun näkökulmasta, jonkin tietyn maan perspektiivistä tai laajenemiseen liitet-

tyjen positiivisten ja negatiivisten näkemysten valossa. Historioitsijaa voi puolestaan kiinnostaa EU:n itälaajenemisen yhteys aikaisempiin Euroopan yhtenäistymistä koskeviin hankkeisiin ja pan-eurooppalaisuuden historialliseen ideaan. RTVA on tällöin yksi lähde nykyistä keskustelua hahmotettaessa.

Myös erilaisissa tilaustutkimuksissa, mm. yrityshistoriikeissa RTVA:n aineisto tulee olemaan yksi keskeinen lähdeaineisto, jota ei aikaisemmin ole voitu hyödyntää.

Asiakas rekisteröity RTVA:n järjestelmään tutkijana, jolloin hän saa laajat oikeudet hakujärjestelmiin, henkilökohtaiseen materiaalin varastointi- ja editointiympäristöön sekä kirjaston tietokantoihin.

Aineiston hakeminen:

- asiasanoilla ja niiden yhdistelmillä (esim. EU, itälaajeneminen, kansainvälinen politiikka, kansainväliset suhteet)
- henkilöiden ja ohjelmien nimillä (esim. A-Studio, de Gaulle, Romano Prodi)
- ohjelmien lajityypeillä (esim. ajankohtaisohjelmat)
- aikarajauksia hyödyntäen (esim. eurooppalaisuus JA 1990-luku)

Hakujen tulokset:

Asiakas saa runsaasti erilaista radio- ja televisioaineistoa, jota hänen on pystyttävä käsittelemään ja järjestämään mahdollisimman helposti. Aineistoa täytyy esim. laittaa tärkeysjärjestykseen, sijoittaa omiin aihekansioihin ja/tai ohjelmatyyppien mukaisiin kansioihin sekä määritellä primaariseksi tai sekundaariseksi lähdeaineistoksi. Ohjelmista on pystyttävä saamaan helposti niiden luettelointitiedot, sisältökuvaukset ja identifikaatiokoodit, jotta tutkijalla RTVA:sta poistuessaan on tarkat aineistotiedot viitteitä ja lähdeluetteloa varten.

Tutkija tekee aineistosta huomioita ja kommentteja digitaaliseen muistioonsa tai itse ohjelmiin. Tutkijan huomiot ja esim. tunnistamat henkilöt voidaan liittää ao. ohjelman luettelointitietoihin ja sisältökuvauksiin.

Tutkijan aikanaan valmistuva tutkimus toimitetaan RTVA:lle ja se linkitetään tutkimuksessa käytettyihin ohjelmiin.

Esimerkki 4

ASIAKAS: historioitsija,
elokuvatutkija, viestinnän
tutkija, kulutustutkija,
kansatieteilijä

AIHE: mainoselokuvat

AINEISTO: lähteenä
televisioaineistot

Mainoselokuvat tarjoavat lähdeaineistoa monen alan tutkijalle. Esimerkiksi sosiaali-historioitsijat ja kansatieteilijät voivat tutkia tietyn ajan mentaliteetteja, arvoja, tapoja ja ideologioita mainoselokuvista. Yrityshistorioitsijoilla ja taloushistorioitsijoilla on mahdollisuus tutkia tiettyjen yritysten mainontaa pitkällä aikavälillä. Elokuvatutkijat ja viestinnän tutkijoille aineisto on tärkeä esimerkiksi suomalaisen elokuvan ja mainonnan tutkimuksessa. Kulutus- ja designitutkijat voivat perehtyä suomalaisen kulutuksen trendeihin sekä tavaroiden ja tyylien kehitykseen.

Aineiston hakeminen:

- elokuvan tuotantoyhtiöiden ja tekijöiden nimillä
- mainostoimistojen kautta
- mainostavien yritysten kautta
- mainostettavan tuotteen tai tuoteryhmän kautta

Hakujen tulokset:

Helpon asiakas löytää hakemansa aineiston tietyn elokuvantuotantoyhtiön, mainostettavan tuotteen tai mainostajan kautta. Mainostoimistojen nimillä ja mainosten vuosiluvuilla suoritettu haku tuottaa satunnaisempia osumia. Mainosten identifiointiin täytyy usein hakea apua alan tutkimuskirjal-

lisuudesta sekä SEA:n kirjallisista arkistoa-ineistoista (esim. tuotantoyhtiöiden talletuksen yhteydessä luovuttamat luettelot). Keskitetyksi saatavissa oleva digitaalinen aineisto helpottaa mainosten analysointia merkittävästi. Tutkija voi esimerkiksi tarkastella mainostettavaa tuotetta tai tuoteryhmää halualmaltaan ajanjaksolta.

Tauno Palo mainostaa Mister Miltonia vuonna 1957.

Esimerkki 5

ASIAKAS: dokumentti-
elokuvan ohjaaja
AIHE: taustatutkimus ja
inserttimateriaali dokumentti-
telokuvaan
AINEISTO: radio- ja
tv-aineisto

Aineistoa käytetään sekä taustatutkimukseen että tekeillä olevan dokumenttielokuvan materiaaliksi. Ohjelmien tekijät tuntevat aihealueensa hyvin ja pystyvät rajaamaan varsin hyvin alueen, jolta he hakevat aineistoa. Tästä huolimatta työ on aikaa vievää, sillä he perehtyvät koko aineistoon perusteellisesti. Lähestymistapa on materiaalilähtöinen, kuvailutietoja käytetään vain kaikkein epätoimennäköisimpien tapauksien karsimiseen. Radioaineistoa käytetään vain taustatutkimukseen. Tv-aineiston läpikäynnissä avainkuvat ovat tärkeässä asemassa. Koska tv-aineistosta haetaan materiaalia omaa dokumenttielokuvaa varten, ovat tekijänoikeustiedot ensisijaisen tärkeitä.

Aineiston hakeminen:

- temaattiset kategoriat
- asiasanat
- nimet, vuosiluvut jne.

Hakujen tulokset:

Ohjaaja tekee laajoja aluetta kartoittavia hakuja. Aineisto-osumia on tämän vuoksi myös runsaasti. Materiaalia on pystyttävä ryhmittelemään erilaisilla vaihtoehtoisilla tavoilla, esimerkiksi sama tv-ohjelma voi olla hyödyllinen sekä taustamateriaalina että inserttilähteenä. Ohjaajalla on käytettävissään ohjelmistoja mm. muistutpanojen ja storyboardien tekemiseen.

Mahdollisia inserttejä sisältävät tv-ohjelmat ohjaaja siirtää editointiympäristöönsä, jossa hän editoi niistä kiinnostavaksi arvioimansa osat projektikansioonsa. Valittuihin jaksoihin sisältyvät myös niiden tekijänoikeustiedot. Ohjaaja saa materiaalin käyttöönsä RTVA:n ulkopuolelle vasta tekijänoikeuksien selvittämisen ja käyttöluvan saamisen jälkeen.

Esimerkki 6

ASIAKAS: toimittaja
AIHE: Renny Harlinin
Mannerheim-elokuva
AINEISTO: radion ja
television viihde- ja kulttuuri-
ohjelmat

Renny Harlinin ohjaama Mannerheim-elokuva on vihdoin valmistunut ja valittu tuoreeltaan Cannesin elokuvajuhlien kilpailusar-

jaan. Toimittaja haluaa taustoittaa elokuvan pitkäa syntyprosessia käsittelevää artikkeliaan. Hän rekisteröityy järjestelmään tavallisena käyttäjänä.

Aihetta on vuosien varrella käsitelty useissa eri ohjelmissa sekä radiossa että televisiossa. Toimittajalla ei ole tarkkaa tietoa ohjelmista tai niiden lähetyssajankohdista. Tyypillisellä toimittajalla on käytössään rajoitetusti aikaa ja kokonaisten ohjelmien katsomisen sijaan jo niiden luettelointikuvaukset saattavat tyydyttää hänen tiedontarpeensa.

Aineiston hakeminen:

- henkilöiden nimillä (Harlin, Mannerheim)
- asiasanoilla ja niiden yhdistelmillä
(elokuva JA elämäkerta)

Hakujen tulokset:

Hakutuloksissa on sekä radio että tv-aineistoa erikseen ryhmiteltynä. Ohjelmat ryhmittyvät oletusarvoisesti hakukriteerien mukaiseen relevanssijärjestykseen. Hakija voi valita tulosten esittämiselle myös muita tapoja, esim. aikajärjestyksen tai ohjelmatyyppiin perustuvan esitystavan. Hakutuloksissa painottuvat ohjelmien sisältökuvaukset. Ohjelmien kuuntelu ja katselu on luonnollisesti myös mahdollista.

Kari Uusitalon dokumentti Mannerheim – Suomen marsalkka on Harlinin Mannerheim-elokuvan tärkeää taustamateriaalia, paljastaa YLE:n kulttuuriohjelma Kosmos.

Toimittajalla on käytettävissään myös ohjelmien lehdistömateriaali sekä niihin liittyvät lehtileikkeet, mikäli ne ovat saatavissa digitaalisessa muodossa. Toimittaja voi tehdä materiaaleista muistiinpanoja tavallisella

tekstinkäsittelyohjelmistolla, oheismateriaali on myös tulostettavissa.

Tavallisen käyttäjän käyttöoikeudet ovat pääsääntöisesti kertaluonteisia tai muutaman päivän mittaisia.

Esimerkki 7

ASIAKAS: elokuva- ja tv-tutkija, dramaturgian opiskelija
AIHE: kotimaisten tv-draamojen kerronta
AINEISTO: kotimaiset tv-draamasarjat

Tv-ohjelmia tehdään yhä suppeammille kohderyhmille. Tutkija haluaa selvittää kuinka television kanavaprofilointi ja tv-sarjojen oletettu kohderyhmä vaikuttaa draamasarjojen estetiikkaan ja kerrontaan. Lähteenä ovat viimeisen puolen vuoden aikana lähetetyt kotimaiset draamasarjat.

Aineiston hakeminen:

- lähetyssaikojen perusteella
- sarjojen nimillä
- ao. sarjojen lehdistöpuffit ja muu mainosmateriaali
- tallettajän/tuotantoyhtiön nimellä

Hakujen tulokset:

Tutkija löytää haluttuna ajankohtana lähetetyt tv-sarjat, jotka hän ryhmittelee lähetysskanavien ja oletettujen kohderyhmien mukaan. Tutkija hakee myös sarjoihin liittyvän tuotanto-, lehdistö- ja mainosmateriaalin, josta hahmottuu tekijöiden sarjoille oletettavat kohde-

ryhmät. Tutkija voi tehdä ohjelmista huomioita ja kommentteja digitaaliseen muistioonsa tai itse ohjelmiin. Ohjelmiin voidaan esimerkiksi indeksoida leikkaukset ja kuvakoot ja tehdä niiden perusteella vertailuja eri sarjojen välillä.

Esimerkki 8

ASIAKAS: viestinnän pro graduun tekevä opiskelija

AIHE: kaupallisten valtakunnallisten radiokanavien ohjelmatarjonta

AINEISTO: kaupallisten valtakunnallisten radiokanavien ohjelmat

Kaupallisten radiokanavien toimitukset jaettiin uudelleen 2006. Graduaan tekevä opiskelija aikoo vertailla tuoreeltaan kaupallisten valtakunnallisten radiokanavien ohjelmatarjontaa.

Diskurssianalyttistä lähestymistapaa käyttäen hän pyrkii hahmottamaan millä tavoin uudet valtakunnalliset radiokanavat tavoittelevat koko Suomen kattavaa kuulijakuntaa. Opiskelija rajaa aineistonsa kanavien toimitettuihin ohjelmiin tietyltä ajanjaksolta.

Aineiston hakeminen:

- kanavien nimillä
- aikarajauksia käyttäen
- ohjelmien ja tekijöiden nimiä hyödyntäen

Elokuva Avoveteen (1939).

Hakujen tulokset:

Opiskelija kokoaa kunkin kanavan toimitetut ohjelmat haluamaltaan ajanjaksolta. Kunkin kanavan ohjelmille opiskelija voi luoda oma tutkimuskansion, jonne halutut ohjelmat listautuvat. Hän voi tehdä ohjelmista huomioita ja kommentteja digitaaliseen muistioonsa tai itse ohjelmiin. Ohjelmien, niiden yhteydessä lähetettyjen mainosten ja oheismateriaalien avulla opiskelija pyrkii hahmottamaan kanavien profiloimat kohderyhmät ja keinot (ohjelmatyyppit, puhuttelutavat), joilla heitä tavoitellaan.

Esimerkki 9

ASIAKAS: viestintätutkija, sosiologi

AIHE: asiantuntijoiden käyttö radion tiede- ja asiaohjelmissa

AINEISTO: radion tiede- ja asiaohjelmat

Tutkija suunnittelee tieteellistä artikkelia 'päivystävä dosentti' -ilmiöstä. Miten asiantuntijoita käytetään medioissa, erityisesti radiossa, ketkä valikoituvat asiantuntijoiksi, mitä erityispiirteitä radion asiantuntijalta vaaditaan ja mikä on radioasiantuntijoiden merkitys tieteen popularisoinnin kannalta. Vertai-

luaineistona tutkija käyttää tarvittaessa television tiede- ja asiaohjelmia.

Aineiston hakeminen:

- ohjelmien ja haastateltavien nimillä
- asiasanojen ja ohjelmien lajityyppiluokittelujen avulla

Hakujen tulokset:

Tutkija saa kuultavakseen haluamansa ohjelmat. Hän tunnistaa niissä käytettyjä asiantuntijoita, analysoi heidän käyttämänsä retoriikkaa, ilmaisutapoja sekä asiantuntevuutta. Radioasiantuntijoiden tieteellistä pätevyyttä arvioidaan mm. julkaisujen määrän ja sitaatti-indeksien avulla.

Esimerkki 10

ASIAKAS: sosiologi, viestintätutkija, historioitsija

AIHE: kansallisten stereotyyppien käyttö radion urheiluselostuksissa

AINEISTO: yleisurheilun MM-kisat

Stereotyyppit ovat yksi tapa, jonka kautta voidaan hahmottaa kansallista identiteettiä muovaavia tekijöitä ja niissä tapahtuneita muutoksia. Tutkija on valinnut lähdeaineis-

tokseen runsaasti erilaisia kansallisuuksia edustavat yleisurheilun MM-kisat ja ne lajit, joissa suomalaisilla on ollut selkeitä menestysodotuksia. Tutkimuksen aikarajaus on 1970-luvulta nykypäivään, kultakin vuosikymmeneltä tutkija tarkastelee yhtä yleisurheilun MM-kisaa.

Aineiston hakeminen:

- asiasanojen ja temaattisten kategorioiden avulla
- urheilulajien nimillä
- selostajien nimillä

Hakujen tulokset:

Tutkija saa kuultavakseen haluamansa ohjelmat, osan materiaalista hän saattaa joutua hankkimaan Yleisradion radioarkistosta. Selostuksista hän erottelee kansallisiin stereotyyppioihin viittaavia ilmauksia. Ne voidaan kirjata digitaaliseen muistoon joko tekstinä tai ääninäytteenä.

Vapaakappalelaki

Lakiluonnos

Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:14.

1 luku: Yleiset säännökset

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on Suomessa yleisön saataviin saatettujen kansallisen kulttuurin tuotteiden säilyttäminen tuleville sukupolville ja niiden saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön. Laissa säädetään myös elokuvien ja niihin liittyvän aineiston arkistomisesta elokuvan muodossa tallennetun kulttuuriomaisuuden säilyttämiseksi sekä elokuvan tuntemuksen ja tutkimuksen edistämiseksi.

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan siten kuin jäljempänä tarkemmin säädetään:

- 1) Suomessa valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin;
- 2) ulkomailla valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle pääasiassa Suomessa tai jotka on Suomessa yleisölle levittämistä varten erikseen muunnettu;
- 3) avoimissa tietoverkoissa yleisön saataviin saatettuun verkkoaineistoon, jonka yleisön saataviin saattaminen saa alkunsa Suomessa tai joka on tarkoitettu yleisön saataviin pääasiassa Suomessa;
- 4) televisio- ja radio-ohjelmiin, jotka sisältyvät televisio- ja radiotoiminnasta annetun lain (744/1998) 7 §:n 1 momentin mukaisen ohjelmistoluvan saaneen tai 2 momentin mukaisen ilmoituksen tehneen televisio- tai radiotoiminnan harjoittajan taikka Yleisradio Oy:n alkuperäisiin televisio- tai radiolähetyksiin; sekä
- 5) kotimaisen tuottajan valmistamiin elokuviin ja niiden mainos- ja muuhun tiedotusaineistoon sekä ulkomaisen tuottajan valmistamiin elokuviin, joita levitetään tallenteina yleisölle Suomessa. Tämä laki ei koske sellaista elokuvaa, johon sovelletaan arkistolakia (831/1994). Tätä lakia ei sovelleta myöskään elokuvaan, jota ei ole tehty julkisesti esitettäväksi, lukuun ottamatta 4 §:n mukaisesti tallenteena luovutettavia elokuvia.

3 § Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *painotuotteella* aineistoa, jossa kirjoituksesta, merkeistä tai kuvallisesta esityksestä on jotakin teknistä menetelmää käyttämällä valmistettu useita kappaleita paperille tai vastaavalle alustalle;
- 2) *pienpainatteella* mainoksia, esitteitä, hinnastoja sekä muita niihin verrattavia painotuotteita;
- 3) *sanomalehdellä* vähintään kerran viikossa ilmestyvää painotuotetta, joka sisältää pääasiassa uutisia sekä selostavia ja kommentoivia kirjoituksia ajankohtaisista asioista yhteiskuntaelämän eri aloilta;
- 4) *tallenteella* aineistoa, jossa ääni, kuva tai merkit on jotakin teknistä menetelmää käyttämällä tallennettu alustalle, joka on tarkoitettu käytettäväksi teknisen laitteen avulla;
- 5) *verkkoaineistolla* avoimissa tietoverkoissa yleisön saataviin saatettua aineistoa;
- 6) *televisio- ja radio-ohjelmilla* ohjelmia, joista muodostuu televisio- ja radiotoiminnasta annetussa laissa (744/1998) tarkoitettu televisio- tai ääniradio-ohjelmisto, ja tällaisiin ohjelmiin mahdollisesti liittyviä vapaasti yleisön vastaanotettavaksi tarkoitettuja oheis- ja lisäpalveluja;
- 7) *elokuvalla* teosta, joka voidaan teknisin keinoin esittää liikkuvina kuvina;
- 8) *julkaisemisella* aineiston kappaleiden saattamista kauppaan tai niiden levittämistä

muutoin yleisölle;

9) *yleisön saataviin saattamisella* aineiston julkaisemista tai yleisölle välittämistä johtimitse tai johtimitta;

10) *valmistajalla* sitä, joka valmistaa edellä 1–4 kohdissa tarkoitettujen aineiston kappaleet;

11) *julkaisijalla* sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla aineiston kappaleita saatetaan kauppaan tai muuten levitetään yleisölle;

12) *verkkojulkaisijalla* sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla verkkoaineisto saatetaan yleisön saataviin.

2 luku: Painotuotteet ja tallenteet

4 §

Luovutusvelvollisuus

Suomessa valmistetuista painotuotteista ja tallenteista on luovutettava kappaleet seuraavasti:

- 1) muusta painotuotteesta kuin pienpainatteesta ja sanomalehdestä kuusi kappaletta;
- 2) pienpainatteesta kaksi kappaletta;
- 3) sanomalehdestä yksi kappale; sekä
- 4) tallenteesta yksi kappale.

Jos 1 momentissa tarkoitettuja painotuotteita tai tallenteita julkaistaan yhtenä kokonaisuutena, luovutetaan tällaisesta kokonaisuudesta lisäksi yksi kappale. Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen painotuotteet ja tallenteet luovutetaan

Helsingin yliopiston kirjastolle lukuun ottamatta 1 momentissa tarkoitettuja elokuvan sisältäviä tallenteita, jotka luovutetaan Suomen elokuva-arkistolle.

Luovutusvelvollisuus ei koske:

- 1) painotuotteita ja tallenteita, joita ei ole tarkoitettu julkaistaviksi;
- 2) painotuotteita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen;
- 3) painotuotteiden ja tallenteiden muuttamattomia lisäpainoksia;
- 4) vain ulkomailla julkaistavia painotuotteita ja tallenteita;
- 5) pistekirjoituksella valmistettuja tuotteita; eikä
- 6) taidegraafisia alkuperäisvedoksia.

Mitä 1–4 momentissa säädetään, sovelletaan vastaavasti myös ulkomailla valmistettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, jotka on tarkoitettu levitettäväksi yleisölle pääasiansa Suomessa tai jotka on Suomessa levittämistä varten erikseen muunnettu. Tässä pykälässä tarkoitettu luovutus tapahtuu siten, että kunkin vuosineljänneksen aikana valmistetut painotuotteet ja tallenteet luovutetaan 30 päivän kuluessa tämän ajanjakson päättymisestä. Ulkomailla valmistetut painotuotteet ja tallenteet luovutetaan 30 päivän kuluessa siitä kun ne on tuotu maahan.

5 §

Luovutusvelvolliset

Kappaleet 4 §:n 1 momentissa tarkoitetuista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa niiden valmistaja. Kappaleet 4 §:n 2 momentissa tarkoitetuista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa niiden julkaisija.

Kappaleet 4 §:n 5 momentissa tarkoitetuista ulkomailla valmistetuista painotuotteista ja tallenteista luovuttaa niiden julkaisija tai, jos julkaisijalla ei ole toimipaikkaa Suomessa, niiden maahantuoja.

3 luku: Verkkoaineisto

6 §

Verkkoaineiston haku ja tallentaminen

Helsingin yliopiston kirjaston tehtävänä on ohjelmallisesti hakea ja tallentaa avoimissa tietoverkoissa vapaasti yleisön saatavilla olevaa 2 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua verkkoaineistoa. Haettavaan ja tallennettavaan verkkoaineistoon tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti avoimissa tietoverkoissa eri aikoina yleisön saatavilla olevaa aineistoa. Helsingin yliopiston kirjasto tekee vuosittain suunnitelman siitä, missä laajuudessa 1 momentissa tarkoitettujen verkkoaineistot haetaan ja tallennetaan.

7 §

Haun mahdollistaminen ja verkkoaineiston luovuttaminen

Verkkojulkaisijan tulee mahdollistaa avoimissa tietoverkoissa vapaasti yleisön saatavilla olevan verkkoaineiston haku ja tallentaminen, jos aineistoa ei voida 6 §:n mukaisesti ohjelmallisesti hakea ja tallentaa. Verkkojulkaisija voi halutessaan myös luovuttaa aineiston kirjastolle. Jos aineiston hakua ja tallentamista ei voida mahdollistaa, aineisto on luovutettava.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu aineiston haun mahdollistaminen ja luovuttaminen ei koske verkkoaineistoja, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen, eikä avoimissa tietoverkoissa oleviin uutis- ja keskusteluryhmiin tai muihin vastaaviin palveluihin sisältyvää aineistoa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu aineiston luovuttaminen ei koske verkkoaineistoja, joiden luovuttaminen on teknisesti mahdotonta tai muuten kohtuutonta aineiston huomattavan laajuuden vuoksi tai joiden yleisön saataviin saattaminen saa alkunsa Suomen ulkopuolella.

Verkkojulkaisijan tulee mahdollistaa aineiston haku ja tallentaminen tai luovuttaa 1 momentissa tarkoitettu aineisto 30 päivän kuluessa siitä, kun Helsingin yliopiston kirjasto on ilmoittanut julkaisijalle, ettei se voi hakea ja tallentaa aineistoa, ja esittänyt pyynnön toimittaa

aineisto. Kirjaston tulee hakea ja tallentaa aineisto 14 päivän kuluessa siitä, kun verkkojulkaisija on mahdollistanut aineiston hakemisen ja tallentamisen, ellei kirjaston ja verkkojulkaisijan kesken toisin sovita. Edellä 3 momentissa tarkoitettu aineiston toimittamispyyntö voi koskea myös verkkoaineistoa, jota ei ole vielä saatettu yleisön saataviin. Tällöin aineiston haun ja tallentamisen mahdollistamista koskeva 30 päivän ajanjakso lasketaan aineiston saatamisesta yleisön saataviin.

4 luku:

Televisio- ja radio-ohjelmat

8 §

Televisio- ja radio-ohjelmien tallentaminen

Suomen elokuva-arkiston tehtävänä on tallentaa 2 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuja televisio- ja radio-ohjelmia. Tallennettaviin televisio- ja radio-ohjelmiin tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti eri aikoina yleisön saataviin saatettavia televisio- ja radio-ohjelmia. Ohjelmat tallennetaan johtimitta tai johtimitse tapahtuvasta lähetyksestä.

Suomen elokuva-arkisto tekee vuosittain suunnitelman siitä, missä laajuudessa 1 momentissa tarkoitettut televisio- ja radio-ohjelmat tallennetaan.

9 §

Televisio- ja radio-ohjelman tallettaminen

Kotimaisen tuottajan valmistaman televisiossa tai radiossa lähettämistä varten tehdyn ohjelman, joka on näytelmäteos tai dokumentaarinen teos tai joka perustuu kirjalliseen teokseen, sävellysteokseen tai erityistä taustatutkimusta edellyttävään käsikirjoitukseen, alkuperäisaineiston omistajan on 90 päivän kuluessa ohjelman ensimmäisestä lähettämisestä talletettava alkuperäisaineisto tai sitä teknisesti vastaava aineisto Suomen elokuva-arkistoon tai muuhun elokuva-arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään säilytystilaan, joka täyttää aineiston säilymisen vaatimat tekniset edellytykset. Mitä tässä momentissa säädetään omistajasta, koskee vastaavasti sitä, jolla muuten on oikeus määrätä aineiston tallettamisesta.

Edellä 1 momentissa säädettyä velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos elokuva-arkisto on kirjallisesti ilmoittanut, ettei aineistoa tarvitse tallettaa. Elokuvaa-arkistolla on oikeus saada ohjelma katsottavakseen tai kuultavakseen ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta tehtävää päätöstä.

Elokuvaa-arkiston suostumuksella muuhun säilytystilaan sijoitettu aineisto katsotaan talletetuksi 1 momentin mukaisesti. Muuhun säi-

lytystilaan sijoitetun aineiston saattamisesta tutkijoiden käyttöön sovitaan erikseen.

Elokuva-arkisto voi sopia tuottajan kanssa myös muun ohjelmaan liittyvän aineiston luovuttamisesta elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi. Ohjelman oikeuksien haltijoilla säilyy käyttöoikeus 1 momentin mukaisesti tallettuun aineistoon.

5 luku: Elokuvat

10 §

Elokuvan tallettaminen

Kotimaisen tuottajan valmistaman, muun kuin yksinomaan televisiota varten tehdyn elokuvan alkuperäisaineiston omistajan on viiden vuoden kuluessa elokuvan valmistumisesta tallettava alkuperäisaineisto tai sitä teknisesti vastaava aineisto Suomen elokuva-arkistoon tai muuhun elokuva-arkiston tähän tarkoitukseen hyväksymään, elokuvan säilymisen vaatimat tekniset edellytykset täyttävään säilytystilaan. Mitä tässä momentissa säädetään omistajasta, koskee vastaavasti sitä, jolla muuten on oikeus määrätä aineiston tallettamisesta.

Edellä 1 momentissa säädettyä velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos elokuva-arkisto on kirjallisesti kieltäytynyt vastaanottamasta aineistoa. Elokuva-arkistolla on oikeus saada eloku-

va katsottavakseen ennen arkistoinnista tai säilytyspaikasta tehtävää päätöstä. Elokuva-arkiston suostumuksella muuhun säilytystilaan sijoitettu elokuva katsotaan talletetuksi 1 momentin mukaisesti. Muuhun säilytystilaan sijoitetun elokuvan saattamisesta tutkijoiden käyttöön sovitaan erikseen. Elokuvan oikeuksien haltijalla säilyy käyttöoikeus talletettuun aineistoon.

11 §

Esityskopion ja tiedotusaineiston luovuttaminen

Muun kuin yksinomaan televisiota varten tehdyn kotimaisen elokuvan tuottajan on luovutettava Suomen elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi elokuvasta yksi esityskopio ja kappaleet elokuvan mainos- ja muusta tiedotusaineistosta kolmen vuoden kuluessa elokuvan valmistumisesta. Esityskopion luovutusvelvollisuutta ei ole, jos elokuvasta on olemassa vain yksi esityskopio. Mitä tässä momentissa säädetään tuottajasta, koskee vastaavasti muuta oikeuksien haltijaa, jolla on oikeus määrätä elokuvan esityskopioiden valmistamisesta.

Elokuva-arkisto voi sopia tuottajan kanssa myös muun elokuvaan liittyvän aineiston luovuttamisesta elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi.

12 §

Sopimukseen perustuva tallettaminen

Suomen elokuva-arkiston ja elokuvan oikeuksien haltijan välillä voidaan sopia ulkomaisen tuottajan valmistaman, Suomessa julkisesti esitetyn elokuvan tallettamisesta sekä elokuvan mainos- ja muun tiedotusaineiston luovuttamisesta elokuva-arkistolle pysyvästi säilytettäväksi.

6 luku:

Aineistoja koskevat yhteiset säännökset

13 §

Luovuttamisen ja tallettamisen korvauksettomuus

Aineiston luovuttaminen tai tallettaminen tämän lain mukaisesti tapahtuu korvauksetta.

14 §

Luovutettavaa aineistoa koskevat tekniset vaatimukset

Lain 2 ja 3 luvun mukaisesti luovutettavien aineistojen tulee olla täydellisiä, teknisesti virheettömiä ja siinä muodossa, missä ne on julkaistu tai muutoin saatettu yleisön saataviin. Aineistojen tulee olla myös kopioitavissa. Luovutettaviin aineistoihin tulee tarvittaessa tehdä luovutuskelpoisuuden edellyttämät muu-

tokset. Luovutusvelvollinen huolehtii tallenteen tai verkkoaineiston muuntamisesta luovutuskelpoiseen ja kopioitavissa olevaan muotoon. Muunnetun aineiston tiedollisen, kuvallisen tai äänellisen sisällön tulee vastata mahdollisimman tarkasti alkuperäisen aineiston sisältöä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettua muuntamisvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos luovutusvelvollisella ei ole käytettävissään muuntamiseen tarvittavaa tietokoneohjelmaa tai laitteistoa tai jos luovutusvelvollisella ei ole oikeutta muuntaa aineistoa.

15 §

Teknisen suojakeinoin suojattu aineisto

Lain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettu verkkoaineiston haun ja tallentamisen mahdollistaminen tapahtuu luovuttamalla Helsingin yliopiston kirjastolle käyttäjätunnus, salasana, tietokoneohjelma tai muu vastaava väline, jonka avulla aineisto on käytettävissä ja kopioitavissa, tai muuten mahdollistamalla aineiston käyttö ja kopiointi.

Lain 4 §:ssä tarkoitettu tallenne ja 7 §:n 1 momentissa tarkoitettu verkkoaineisto tulee luovuttaa siten, että aineiston käytön ja kopioinnin estävä tekninen suojakeino on poistettu tai että samalla luovutetaan käyttäjätunnus,

salasana, tietokoneohjelma tai muu vastaava väline, jonka avulla aineisto on käytettävissä ja kopioitavissa. Tämän momentin mukaista velvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos luovutusvelvollisella ei ole käytettävissään teknisen suojakeinon poistamiseen tarvittavaa välinettä tai jos luovutusvelvollisella ei ole oikeutta poistaa teknistä suojakeinoä tai luovuttaa sen poistamiseen tarvittavaa välinettä. Jollei aineisto ole käytettävissä ja kopioitavissa 1 ja 2 momentin mukaisilla toimenpiteillä, Helsingin yliopiston kirjasto saa kiertää aineiston käytön ja kopioinnin estävän teknisen suojakeinon.

Jollei elokuvan sisältävä tallenne ole käytettävissä ja kopioitavissa 2 momentin mukaisilla toimenpiteillä, Suomen elokuva-arkisto saa kiertää tallenteen käytön ja kopioinnin estävän teknisen suojakeinon.

16 §

Aineistoa koskevien tietojen, ohjeiden ja välineiden luovuttaminen Luovutusvelvollisen on, sen lisäksi mitä 14 ja 15 §:ssä säädetään, luovutettava tiedot ja ohjeet sekä koodit, tietokoneohjelmat ja vastaavat välineet, joiden avulla tallenne tai verkkoaineisto on kopioitavissa tallennusvälineeltä toiselle tai muunnettavissa pitkäaikaissäilytykseen sopivaan muotoon. Luovutusvelvollisuus ei koske kaupallisilla markkinoilla yleisölle tarjottavaa tietokone-

ohjelmaa, jonka avulla tallenne tai verkkoaineisto on kopioitavissa tai muunnettavissa.

Aineiston mukana tulee luovuttaa yleisön saataviin tarkoitettua aineiston kuvailutiedot, jotka sisältyvät aineistoon tai ovat olemassa erillisenä asiakirjana tai tiedostona, sekä aineiston tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien hallinnointitiedot.

Jos luovutusvelvollinen tietää, että tietojen antamista luovutetusta aineistosta on lain säännöksellä tai muuten rajoitettu, on siitä ilmoitettava luovutuksen yhteydessä. Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua luovutusvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos luovuttaminen olisi ilmeisen kohtuutonta tai jos luovutusvelvollisella ei ole oikeutta luovuttaa välineitä tai tietoja.

17 §

Aineiston sijoittaminen

Tämän lain 4 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuista painotuotteista sijoitetaan yksi kappale Helsingin yliopiston kirjastoon, Joensuun yliopiston kirjastoon, Jyväskylän yliopiston kirjastoon, Oulun yliopiston kirjastoon, Turun yliopiston kirjastoon ja Åbo Akademin kirjastoon.

Pienpainatteista yksi kappale sijoitetaan Helsingin yliopiston kirjastoon ja yksi kappale Turun yliopiston kirjastoon. Sanomalehdet, tallenteet lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä tallenteita, 4 §:n 2 momentissa tarkoitettu ai-

neisto ja verkkoaineistot säilytetään Helsingin yliopiston kirjastossa.

Lain 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu elokuvan sisältävä tallenne, 8 §:ssä tarkoitettu televisio- ja radio-ohjelma sekä 9, 10 ja 11 §:n mukaisesti talletettava tai luovutettava aineisto sijoitetaan Suomen elokuva-arkistoon. Lain 9 ja 10 §:ssä tarkoitettu aineisto voidaan säilyttää mainittujen pykälien mukaisesti myös muussa säilytystilassa.

18 §

Aineiston käyttö

Tekijänoikeuslain mukaan suojatun aineiston kappaleiden valmistamisesta ja aineiston saattamisesta yleisön saataviin on voimassa, mitä tekijänoikeuslaissa (404/1961) säädetään.

Tässä laissa tarkoitettun aineiston säilyttämisestä ja käytöstä vastaavien kirjastojen ja Suomen elokuva-arkiston tulee huolehtia siitä, että tämän lain nojalla luovutettua, talletettua, kerättyä tai tallennettua aineistoa ei käytetä lain vastaisesti. Siltä osin kuin 4 §:n mukaan luovutettava aineisto on viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 5 §:ssä tarkoitettu viranomaisen asiakirja, sovelletaan mitä mainitun lain 1, 2, 6 ja 7 luvussa säädetään.

19 §

Aineiston säilyttäminen ja poistaminen kokoelmista

Tässä laissa tarkoitettun aineiston säilyttämisen edellyttämän kopioimisen ja muuntamisen toiseen muotoon tulee tapahtua siten, että kopioidun ja muunnetun aineiston tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö vastaa alkuperäistä. Aineiston säilyttämisestä vastaavalla laitoksella on oikeus poistaa kokoelmista huonokuntoinen tai vanhentunut aineisto, josta on valmistettu uusi kappale säilytystä ja käyttöä varten, sekä muutoin käyttökelvoton tai tiedollisen, kuvallisen tai äänellisen sisältönsä menettänyt aineisto.

20 §

Laissa säädettyjen velvollisuuksien vähentäminen

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tämän lain mukaisten velvollisuuksien rajoittamisesta ja tarkemmin niistä periaatteista, joita noudatetaan arkistoitavan aineiston valinnassa.

Helsingin yliopiston kirjasto voi lisäksi luovutusvelvollisen hakemuksesta myöntää luovutettavien vapaakappaleiden lukumäärän osalta helpotuksia 4 §:n 1, 2 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä tallenteita, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana.

Suomen elokuva-arkisto voi lisäksi luovutusvelvollisen hakemuksesta myöntää vapautuksen elokuvan sisältävän tallenteen luovutuksesta 4 §:n 1 ja 5 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, jos luovutusvelvollisuutta on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana. Suomen elokuva-arkisto voi luovutusvelvollisen hakemuksesta erityisestä syystä myöntää poikkeuksia 11 §:ssä tarkoitettua luovutusvelvollisuudesta.

7 luku:

Erinäiset säännökset

21 §

Konkurssipesän

luovutus- ja talletusvelvollisuus

Jos luovutus- tai talletusvelvollinen asetetaan konkurssiin, konkurssipesä on velvollinen tämän lain säännösten mukaisesti tai viimeistään 30 päivän kuluessa konkurssiin asettamisesta täyttämään tämän lain mukaisen konkurssivelveliselle kuuluvan luovutus- tai talletusvelvollisuuden niiden aineistojen osalta, jotka on valmistettu ennen konkurssin alkua.

22 §

Valvonta ja määräysten antaminen

Helsingin yliopiston kirjasto valvoo tämän lain 4 ja 7 §:ssä tarkoitettun luovutusvelvollisuuden

noudattamista lukuun ottamatta elokuvan sisältävien tallenteiden luovutusta. Suomen elokuva-arkisto valvoo tämän lain 4 §:ssä tarkoitettua luovutusvelvollisuuden noudattamista elokuvan sisältävien tallenteiden osalta sekä 9, 10 ja 11 §:ssä tarkoitettua talletus- tai luovutusvelvollisuuden noudattamista.

Helsingin yliopiston kirjasto antaa tarkemmat määräykset siitä, mitä on pidettävä 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna pienpainatteenä sekä 4 §:n 4 momentin 2 kohdassa ja 7 §:n 2 momentissa tarkoitettuna aineistona, jonka tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen. Kirjasto antaa lisäksi tarkemmat määräykset aineiston luovutuskelpoisuuden teknisistä vaatimuksista, tallenteiden ja verkkoaineistojen muuntamisesta luovutuskelpoiseen muotoon sekä aineistojen siirtomenetelmistä.

23 §

Velvollisuuden laiminlyöminen

Sen, joka jättää täyttämättä 4 §:ssä tarkoitettua velvollisuutensa luovuttaa painotuote tai tallenteita lukuun ottamatta elokuvan sisältäviä tallenteita tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua velvollisuutensa mahdollistaa verkkoaineiston haku ja tallentaminen tai velvollisuutensa luovuttaa verkkoaineisto tai joka luovuttaa aineiston vastoin 14, 15 tai 16 §:n säännöksiä, on Helsingin

yliopiston kirjaston vaatimuksesta täytettävä velvollisuutensa edellä mainittujen säännösten mukaisesti.

Sen, joka jättää täyttämättä 4 §:ssä tarkoitettua velvollisuutensa luovuttaa elokuvan sisältävä tallenne taikka 9, 10 tai 11 §:ssä tarkoitettua velvollisuutensa tallettaa tai luovuttaa televisio- tai radio-ohjelma tai elokuva ja niihin liitetyvä aineisto tai joka luovuttaa elokuvan sisältävän tallenteen vastoin 14, 15 tai 16 §:n säännöksiä, on Suomen elokuva-arkiston vaatimuksesta täytettävä velvollisuutensa edellä mainittujen säännösten mukaisesti.

Lääninhallitus voi edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa kyseisen valvontavelvollisen organisaation hakemuksesta velvoittaa luovutus- tai talletusvelvollisen täyttämään velvollisuutensa sakon uhalla. Uhkasakon asettamisessa ja maksettavaksi määräämisessä noudetaan muutoin, mitä uhkasakkolaissa (113/1990) säädetään. Päätökseen, jolla uhkasakko on asetettu, ei saa hakea muutosta valittamalla.

24 §

Muutoksenhaku

Luovutusvelvollinen, joka on tyytymätön Helsingin yliopiston kirjaston päätökseen 20 §:n 2 momentissa tai 23 §:n 1 momentissa tarkoitettussa asiassa tai Suomen elokuva-arkiston päätökseen 20 §:n 3 ja 4 momentissa tai 23 §:n 2

momentissa tarkoitettussa asiassa, voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

25 §

Rangaistussäännökset

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta 1) jättää luovuttamatta painotuotteen tai tallenteen 4 §:n mukaisesti tai verkkoaineiston

7 §:n mukaisesti eikä täytä velvollisuuttaan 23 §:n säännösten mukaisesti tai

2) luovuttaa edellä tarkoitettua aineiston vastoin 14, 15 tai 16 §:n säännöksiä eikä täytä velvollisuuttaan 23 §:n säännösten mukaisesti, on tuomittava *luovutusvelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon.

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo 9, 10 tai 11 §:n mukaista televisio- tai radio-ohjelman tai elokuvan talletus- tai luovutusvelvollisuutta, on tuomittava *televisio- tai radio-ohjelman tai elokuvan talletusvelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon.

Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tuhoaa televisio- tai radio-ohjelman alkuperäisaineiston tai sitä teknisesti vastaavan aineiston vastoin 28 §:n 3 momentin säännöksiä, on tuomittava *televisio- tai radio-ohjelman tuhoamiskiellon rikkomisesta* sakkoon.

Valvontavelvollinen, joka 1, 2 tai 3 momentissa tarkoitettussa tapauksessa valvoo aineiston luovuttamista tai tallettamista, voi jättää tekemättä viralliselle syyttäjälle ilmoituksen 1, 2 tai 3 momentissa tarkoitettusta rikkomuksesta, jos rikkomusta kokonaisuutena on pidettävä ilmeisen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista. Se, joka jättää täyttämättä tämän lain mukaisen, uhkasakolla tehostetun velvollisuuden, voidaan jättää tuomitsematta rangaistukseen, jos uhkasakko tuomitaan maksettavaksi.

26 §

Valtuutus asetuksen ja määräysten antamiseen

Tarkempia säännöksiä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella. Opetusministeriö antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä luovutettujen, tallennettujen tai talletettujen aineistojen käyttämisestä.

8 luku: Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

27 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2005. Tällä lailla kumotaan 12 päivänä kesäkuuta 1980 annettu vapaakappelaki (420/1980) ja

27 päivänä heinäkuuta 1984 annettu laki elokuvien arkistoinnista (576/1984) niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Tätä lakia sovelletaan lain voimaantulon jälkeen valmistettuihin painotuotteisiin, tallenteisiin, elokuviin, yleisön saataviin saatettuihin verkkoaineistoihin sekä lähetettyihin televisio- ja radio-ohjelmiin.

Tämän lain aineiston säilyttämistä koskevia säännöksiä sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa luovutettuihin painotuotteisiin ja tallenteisiin, haettuihin ja tallennettuihin verkkoaineistoihin sekä 28 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin lähetettyihin televisio- ja radio-ohjelmiin. Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

28 §

Siirtymäsäännökset

Kirjasto, johon ei tämän lain nojalla sijoiteta 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja pienpainatteita, voi hävittää kumotun vapaakappelalain nojalla saamiaan painotuotteita, jotka mainitun kohdan ja 22 §:n 3 momentin nojalla annettujen määräysten mukaan ovat pienpainatteita.

Lain 17 §:n 1 momentissa tarkoitettu kirjasto voi hävittää kumotun vapaakappelalain nojalla saamiaan 4 §:n 4 momentin 2 kohdassa

tarkoitettuja painotuotteita ja tallenteita, joiden tiedollinen, kuvallinen tai äänellinen sisältö on erityisen vähäinen. Ennen lain voimaantuloa lähetettyjen 8 ja 9 §:ssä tarkoitettujen televisio- tai radio-ohjelmien alkuperäisaineistoja tai niitä teknisesti vastaavia aineistoja ei saa tuhota ennen kuin niitä on tarjottu Suomen elokuva-arkistolle säilytettäväksi ja tämä on kirjallisesti kieltäytynyt ottamasta niitä vastaan.

Vapaakappaleasetus Asetusluonnos

Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:14.

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty opetusministeriön esittelystä, säädetään päivänä 200 annetun vapaakappelalain 19 ja 25 §:n nojalla:

Painotuotteet ja tallenteet

1 §

Kuhunkin vapaakappalelähetykseen on liitettävä kaksi lähetysluetteloa, joista toinen jää Helsingin yliopiston kirjastoon ja toinen palau-

tetaan luovuttajalle varustettuna merkinnällä, että lähetys on vastaanotettu. Luettelosta tulee käydä ilmi lähetukseen sisältyvien painotuotteiden ja tallenteiden tunnistetiedot, lukumäärä sekä maininta siitä, mitä vuosineljänneistä lähetys koskee.

Jollei painotuotteeseen tai tallenteeseen ole merkitty valmistusvuotta, on luovutusvelvollisen se siihen lisättävä arkistointikelpoisella menetelmällä, joka ei vahingoita vapaakappaletta.

2 §

Aineisto, joka julkaistaan tai muutoin saatetaan yleisön saataviin useammassa eri muodossa painotuotteena, tallenteena tai verkkoaineistona, luovutetaan kaikissa näissä muodoissa. Aineistosta, joka julkaistaan tai muutoin saatetaan yleisön saataviin käyttöoikeuksiltaan erilaisina versioina, luovutetaan käyttöoikeuksiltaan laajin versio.

3 §

Vapaakappaleet, jotka sisältävät lain, asetuksen tai erityisen määräyksen perusteella salassa pidettäviä tietoja, on säilytettävä Helsingin yliopiston kirjastossa, kunnes salassapitoaika on lakannut.

4 §

Vapaakappalelain 4, 17 ja 20 §:ää sovellettaessa elokuvan sisältävänä tallenteena pidetään tallennetta, jonka olennaisena sisältönä on elokuva.

Verkkoaineisto

5 §

Verkkoaineistoa haettaessa ja tallennettaessa tulee käyttää ensisijaisesti teknisesti kehittyneimpiä menetelmiä. Verkkoaineistoa, johon ei ole tehty muutoksia, ei tallenneta uudelleen. Verkkoaineisto, joka on saatavilla eri verkkoosoitteissa samassa muodossa, tallennetaan vain yhden kerran. Verkkoaineiston käytön ja säilytyksen tueksi tallennetaan tieto aineiston alkuperäisestä sijaintipaikasta, tallennusajankohdasta sekä aineiston autenttisuuden varmistamiseksi tarvittavat tiedot. Mitä tässä pykälässä säädetään, sovelletaan myös vapaakappalelain 7 §:n 1 momentissa tarkoitettuun verkkoaineistoon, jonka haku voidaan pyytää mahdollistamaan tai joka voidaan pyytää luovuttamaan.

6 §

Helsingin yliopiston kirjaston tulee toimittaa verkkoaineiston luovuttamista tai haun mahdollistamista koskeva pyyntö ensisijaisesti verkkoaineiston julkaisijan tai muun ylläpitäjän sähköpostiosoitteeseen ja toissijaisesti postiosoitteeseen. Pyyntö voi koskea jotakin tiettyä aineistoa tai saman verkkojulkaisijan kaikkea tietyn tyyppistä aineistoa.

Sähköpostiosoitteeseen lähetetyn sähköisen viestin katsotaan saapuneen vastaanottajalle silloin, kun se on vastaanottajan käytettävissä vas-

taanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä siten, että viestiä voidaan käsitellä. Jos edellä tässä momentissa tarkoitettusta ajankohdasta ei ole selvitystä, sähköisen viestin katsotaan saapuneen vastaanottajalle sinä ajankohtana, jona sen on lähetetty, jos lähettämisaikajohdasta voidaan esittää luotettava selvitys.

Televisio- ja radio-ohjelmat, elokuvat

7 §

Vapaakappalelain 9 §:ssä tarkoitettuna kotimaisen tuottajan valmistamana ohjelmana pidetään ohjelmaa, jonka tuottaja on Suomen kansalainen, Suomessa vakituisesti asuva henkilö tai Suomen lainsäädännön mukaan perustettu oikeushenkilö, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka Suomessa. Kotimaisena pidetään myös ohjelmaa, joka on valmistettu yhteistyössä ulkomaisen tuottajan kanssa, jos yhteistuotannon kotimaisella osapuolella on oikeus määrätä ohjelman esittämisestä Suomessa.

8 §

Vapaakappalelain 5 luvussa tarkoitettuna kotimaisen tuottajan valmistamana elokuvana pidetään elokuvaa, jonka on valmistanut Suomen kansalainen, Suomessa vakituisesti asuva henkilö tai Suomen lainsäädännön mukaan perustettu oikeushenkilö, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimi-

paikka Suomessa. Kotimaisen tuottajan valmistamana elokuvana pidetään myös elokuvaa, joka on valmistettu yhteistyössä ulkomaisen tuottajan kanssa, jos elokuvan alkuperäisaineisto säilytetään Suomessa.

9 §

Julkisesti esitettävänä elokuvana pidetään elokuvaa, joka esitetään tai on tarkoitettu esitettäväksi julkisesti tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla.

10 §

Vapaakappalelain 9 §:ssä tarkoitetun televisio- ja radio-ohjelman alkuperäisaineiston tai sitä teknisesti vastaavan aineiston tallettamisesta ja käyttöä tulee tehdä kirjallinen sopimus.

Aineiston tallettajan tulee tallettamisen yhteydessä antaa elokuva-arkistolle luettelo tallettavasta aineistosta. Elokuva-arkisto vastaa talletetun aineiston säilymisestä. Elokuva-arkiston on tarvittaessa ennen alkuperäisaineiston tai sen kopion luovuttamista tutkimus- tai muuhun käyttöön valmistettava aineistosta uusi kopio.

Mitä tässä pykälässä säädetään, sovelletaan myös ohjelmaan liittyvän muun aineiston luovuttamiseen ja käyttämiseen. Mitä tässä pykälässä säädetään, sovelletaan vastaavasti myös vapaakappalelain 10 ja 12 §:ssä tarkoitettuun elokuvaan, sen esityskopioon ja muuhun elokuvaan liittyvään aineistoon.

Yhteisiä säännöksiä

11 §

Aineiston säilyttämisestä vastaava laitos hankkii tai kehittää tietokoneohjelmat ja muut menetelmät, joita tarvitaan verkkoaineiston sekä televisio- ja radio-ohjelmien kopioimiseen ja muuntamiseen pitkäaikaissäilytykseen sopivaan muotoon.

Tekijänoikeuslaki 821/2005

RTVA:a koskevin osin

16 §

Valtioneuvoston asetuksella säädettävä arkisto ja yleisölle avoin kirjasto tai museo saa, jollei tarkoituksena ole välittömän tai välillisen taloudellisen edun tuottaminen, valmistaa kappaleita omista kokoelmistaan olevasta teoksesta:

- 1) aineiston säilyttämistä ja sen säilyvyyden turvaamista varten;
- 2) aineiston teknistä entistämistä ja kunnostamista varten;
- 3) kokoelmien hallintaa, järjestämistä ja vastaavia kokoelman ylläpidon edellyttämiä sisäisiä käyttötarkoituksia varten;
- 4) vaillinaisen teoksen kappaleen tai useana osana julkaistun teoksen puuttuvan osan täy-

dentämiseksi, jos teosta tai tarvittavaa täydennystä ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta.

Teosten kappaleiden valmistaminen yleisölle ja teosten välittäminen yleisölle 16 a §

Valtioneuvoston asetuksella säädettävä arkisto ja yleisölle avoin kirjasto saa, jollei tarkoituksena ole välittömän tai välillisen taloudellisen edun tuottaminen:

- 1) valmistaa omista kokoelmistaan olevasta vahingoittumiselle alttiista julkistetusta teoksesta kappaleita valokopioimalla tai vastaavalla menetelmällä ja saattaa ne yleisön saataviin lainaamalla, jos teosta ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta;
- 2) jos se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi, valokopioimalla tai vastaavalla menetelmällä valmistaa kappaleita omista kokoelmistaan oleviin kokoomateoksiin, sanomalehtiin tai aikakauskirjoihin sisältyvistä yksittäisistä kirjoituksista sekä muiden julkaistujen teosten lyhyistä osista annettaviksi lainaajille heidän yksityistä käyttöönsä varten niiden nidosten tai vihkojen asemesta, joihin ne sisältyvät.

Valtioneuvoston asetuksella säädettävä arkisto ja yleisölle avoin kirjasto tai museo saa, jollei tarkoituksena ole välittömän tai välillisen

taloudellisen edun tuottaminen, välittää omista kokoelmissaan olevan julkistetun teoksen yleisöön kuuluvalle henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten laitoksen tiloissa yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos välittäminen voi tapahtua teoksen käyttöä koskevien hankinta-, lisenssi- ja muiden sopimusehtojen estämättä sekä jos muu kuin tässä momentissa tarkoitettua käytön edellyttämä teoksen kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä jos teoksen välittäminen edelleen on estetty.

Teosten käyttäminen vapaa- kappalekirjastoissa 16 b §

Kirjasto, jolle vapaakappalelain (/200) mukaan on luovutettava teoksenkappale, saa:

- 1) käyttää kokoelmissaan olevaa teosta 16 ja 16 a §:ssä tarkoitettuun tavoin ja pykälissä mainittuun edellytykseen;
- 2) välittää kokoelmissaan olevan julkistetun teoksen yleisöön kuuluvalle henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin tässä kohdassa tarkoitettua käytön edellyttämä teoksen kappaleen valmistaminen digitaalisesti on estetty sekä jos teoksen välittäminen edelleen on estetty, sellaisen kirjaston tiloissa, jonka kokoelmiin aineisto vapaakappalelain mu-

kaan sijoitetaan liitettäväksi, ja Suomen elokuva-arkistossa;

3) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita avoimessa tietoverkossa yleisön saataviin saatetuista teoksista;

4) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleen sellaisesta julkaistusta teoksesta, jonka hankkiminen osaksi kirjaston kokoelmaa on tarpeen mutta jota ei ole saatavissa kaupallisen levityksen tai välittämisen kautta.

Mitä 1 momentin 1 ja 4 kohdassa säädetään, sovelletaan myös niihin kirjastoihin, joiden kokoelmiin 1 momentissa tarkoitettu kirjasto vapaakappalelain mukaan sijoittaa aineiston liitettäväksi.

Teosten käyttäminen Suomen elokuva-arkistossa 16 c §

Suomen elokuva -arkisto saa:

- 1) käyttää kokoelmissaan olevaa teosta 16 ja 16 a §:ssä tarkoitettuun tavoin ja pykälissä mainittuun edellytykseen;
- 2) välittää kokoelmissaan olevan teoksen yleisöön kuuluvalle henkilölle tutkimusta tai yksityistä opiskelua varten 16 b §:ssä tarkoitettua kirjaston tiloissa yleisölle välittämiseen varatuilla laitteilla, jos muu kuin teoksen käytön edellyttämä kappaleen valmistaminen digitaalisesti

on estetty sekä jos teoksen välittäminen edelleen on estetty;

3) valmistaa kokoelmiinsa liitettäväksi kappaleita televisiossa tai radiossa lähettämällä yleisön saataviin saatetuista teoksista.

Mitä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetään, ei sovelleta ulkomaisen tuottajan valmistamaan elokuvateokseen.

Suomen elokuva-arkiston kokoelmista olevaa teosta saa, lukuun ottamatta ulkomaisen tuottajan valmistamaa elokuvateosta, käyttää tutkimukseen ja korkeakoulutason elokuvaopetukseen.

Mitä 1-3 momentissa säädetään, sovelletaan myös sellaiseen talletusvelvollisuuden piiriin kuuluvaan aineistoon, jota säilytetään elokuvien arkistoinnista annetun lain (576/1984) säännösten mukaisesti hyväksytyssä säilytystilassa.

25 d §, 5 mom.

Se, joka radiossa tai televisiossa lähettämällä tai muuten välittää teoksen yleisölle, saa valmistaa tai valmistuttaa taikka säilyttää lähetetyn tai välitetyn teoksen kappaleen lakiin perustuvan tallentamis- tai säilyttämisvelvollisuutensa täyttämiseksi.

Radio ja televisioarkiston (RTVA) ohjausryhmä

Suomen elokuva-arkiston (SEA) johtokunta perusti ohjausryhmän suunnittelemaan radio- ja tv-arkistointia toukokuussa 2003. Ohjausryhmän tehtävänä on ollut radio- ja tv-arkistoinnin teknisen

mallin, organisoinnin ja toiminnan suunnittelu, monitahoisten yhteyksien luominen niin kotimaassa kuin ulkomaillakin ja hankkeen eteenpäin vieminen ylipäänsä.

Håkan Mattlin,
hallintojohtaja, pj (OPM)

Henry Bacon,
professori (Helsingin yliopisto),
suunnittelija ja ohjausryhmän
sihteeri 2003–2004 (SEA)

Vesa Hongisto,
tietohallintopäällikkö (Museo-
virasto)

Veikko Kunnas,
kulttuuriasianneuvos (OPM)

Mikko Kuutti,
apulaisjohtaja (SEA)

Leena Laaksonen,
kulttuurisihteeri (OPM), 2006
alkaen

Matti Lukkarila,
johtaja (SEA)

Tertta Saarikko,
ohjaaja-tuottaja (Suomen audio-
visuaalisen alan tuottajat –
SATU ry)

Lea Suvanto,
hallintopäällikkö (SEA)

Lasse Vihonen,
arkistopäällikkö (Yleisradio)

Pasi Nyssönen,
tutkija, suunnittelija ja ohjaus-
ryhmän sihteeri v. 2004 lähtien
(SEA)

Vesa Savolainen,
ohjausryhmän asiantuntijajäsen
(Tieteen tietotekniikan keskus
CSC)

Kuvat: Yleisradio Oy: Kahdeksan surmanluotia (kansi), Solveigin laulu (s. 15), Toisen tasavallan kulttuurikuvia (s. 32), Suomi-Filmi: Avoveteen (s. 38), Mannerheim – Suomen marsalkka (s. 37). Suomen elokuva-arkisto: Mister Milton (s. 35). MTV3 Oy: Me Tammelat (s. 8), Musta tuntuu (s. 19).

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation